

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 316.347-058.13(450.361Trst)"18/19"

Prejeto: 16. 9. 2019

Amalija Maček

dr., visokošolska učiteljica, prevajalka in tolmačka, Oddelek za prevajalstvo, Filozofska fakulteta UL, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
E-pošta: amalija.macek@ff.uni-lj.si

Veronika Pflaum

dr., arheologinja, muzejska svetovalka, Gorenjski muzej, Tomšičeva 42, SI-4000 Kranj
E-pošta: veronika.pflaum@gorenjski-muzej.si

Ana Vilfan Vospernik

univ. dipl. iur., podiplomski pravni študij na Evropskem kolidžu, Brugge, Belgija, strokovnjakinja za pravo človekovih pravic
E-pošta: vilfana@yahoo.com

O strukturi tržaškega meščanstva v 19. in začetku 20. stoletja

Prikaz na primeru družinske zgodovine Sergija Vilfana

IZVLEČEK

Podatki avstrijskih popisov prebivalstva iz let 1880 in 1890, pri katerih so večjezični prebivalci morali izbrati en sam jezik kot svoj prevladujoči pogovorni jezik, ne odsevajo realne strukture tedanjega tržaškega prebivalstva ter prepletanja različnih etničnih in verskih skupin, ki jih je pritegnil Trst. Družinska zgodovina več generacij tržaških družin Vilfan in Jeanrenaud (od leta 1903 povezanih s poroko) že znotraj ene same ožje družine pokaže pestro etnično, versko in jezikovno povezovanje. Predstavljene slovenske meščanske družine Vilfan, Jugovic in Šavnik v izobrazbenem, poklicnem in gospodarskem pogledu ustrezajo splošnim vzorcem meščanstva v svojem času ter predstavljajo socialno enakovreden del etnično mešanega tržaškega meščanstva. Na poznejšo nacionalno opredelitev posameznih članov obeh tržaških družin so poleg družinskih vezi vplivali poklic, izobrazba, delovno okolje in kraj bivanja. Prva svetovna vojna je pomemben rez v zgodovini Trsta in življenju predstavnikov obravnavanih družin, ki sta večinoma že do konca dvajsetih let 20. stoletja, dokončno pa po drugi svetovni vojni, zapustili Trst.

KLJUČNE BESEDE

Trst, meščanstvo, 19. stoletje, začetek 20. stoletja, Vilfan, Jeanrenaud, Jugovic, Šavnik

ABSTRACT

REFLECTIONS ON THE COMPOSITION OF TRIESTE CITIZENRY IN THE NINETEENTH AND
EARLY TWENTIETH CENTURIES. A DEMONSTRATION ON THE EXAMPLE
OF SERGIJ VILFAN'S FAMILY HISTORY

The data from Austrian population censuses of 1880 and 1890, in which multilingual inhabitants were to select only one language as their predominant means of communication, do not reflect the real composition of the then Trieste population and the intertwining of various ethnic and religious groups that were drawn to the city. The family history of several generations of the Trieste families of Vilfan and Jeanrenaud (since 1903 connected through marriage) demonstrates highly variegated ethnic, religious, and language ties that were forged even within a family nucleus. In occupational and economic terms, the presented Slovenian middle-class families of Vilfan, Jugovic, and Šavnik lived in conformity with the overall middle-class patterns of their time and constituted a socially equivalent part of Trieste's ethnically mixed citizenry. The national affiliations that individual members of the families concerned subsequently developed were a result of not only their family ties but also of education, occupation, work environment, and place of residence. The First World War represents an important watershed in the history of Trieste and the lives of the representatives of the families under examination, which left Trieste, mostly by the end of the 1920s and definitively after the Second World War.

KEY WORDS

Trieste, citizenry, nineteenth century, early twentieth century, Vilfan, Jeanrenaud, Jugovic, Šavnik

Sergiju Vilfanu v spomin ob 100-letnici rojstva

Uvod

Namen pričujočega prispevka, ki v veliki meri temelji na prevodu članka pokojnega akad. prof. dr. Sergija Vilfana iz leta 1990,¹ je na primeru družinske zgodovine, ki obsega več generacij družin Jeanrenaud in Vilfan (od leta 1903 povezanih s poroko), prikazati etnično, versko in jezikovno kompleksno strukturo meščanstva v Trstu (*pars pro toto* celotne monarhije) v 19. stoletju ter do konca dvajsetih let 20. stoletja, ko je Josip Vilfan ml. kot zadnji predstavnik družine Vilfan zapustil Trst. Shema rodovnika, ki omogoča lažje sledenje številnim podatkom, zajema samo osebe, ki so omenjene v članku, in sega do generacije, ki je bila še rojena v Trstu (otroci Josipa in Frana Vilfana).

Raznolike biografije posameznikov vendarle pričajo o enotnem kulturnem habitusu meščanstva,² pa naj gre za življenjski slog, izobrazbo, poklicno aliženitno izbiro. Posebno pozornost prispevek namenja statusu slovenskih meščanskih družin Vilfan, Jugovic in Šavnik ter s konkretnimi primeri odgovarja na diametralno nasprotno trditve v smislu, da je bil Trst nekoč povsem »naš«, torej slovensko mesto na slovenskih tleh,³ ali pa ravno nasprotno, da so bili Slovenci le kmetje in delavci,⁴ ki so živeli v zaledju, ne pa tudi v samem mestu, kar je večkrat politično instrumentalizirala italijanska stran. Tako je Josip Vilfan ml. poslancu Minasu, ki mu je rekel, naj se vrne tja, od koder je prišel, odvrnil, da je rojen v ulici San Michele [v Trstu, op. avtoric] in da je bil že

njegov ded tržaški mestni svetnik.⁵ V drugi polovici 19. stoletja so se postopoma izoblikovale različne narodnostne identifikacije, ki jih je zelo težko retroaktivno aplicirati na kompleksno prepletene razmere v multietnični monarhiji, katere razpad pomeni ostro cezuro na individualni in geopolitični ravni. Družinska zgodovina nazorno prikaže tesne vezi med različnimi družbenimi skupinami, ki jih statistike rade obravnavajo ločeno.

Multikulturni Trst

Trst, ki je imel ob koncu 17. stoletja znotraj mestnega obzidja okrog 4.000 do 5.000 prebivalcev, je začel doživljati pomemben gospodarski razcvet po letu 1719, ko je bil skupaj z Reko razglašen za svobodno pristanišče. Med podeljenimi privilegiji je bila pomembna predvsem pravica do ustanavljanja zavarovalnic (v dobrem stoletju jih je bilo ustanovljenih kar sedemnajst), ki so omogočale varnejšo plovbo in mednarodno trgovino z najbolj oddaljenimi deli sveta s pomočjo podjetij in zavarovalnin ter z izdajanjem delnic.⁶ Dovoljene so bile poroke med pripadniki različnih veroizpovedi, priseljenci so bili deležni imunitete pred preganjanjem zaradi gospodarskih prestopkov v drugih državah.⁷ Vse to je pritegnilo številne podjetne priseljence (predvsem iz Kranjske, Istre, Beneške republike in Lombardije), pri čemer so v prvem valu prednjačili moški, nekaj desetletij za njimi, ko so se razmere nekoliko ustalile, pa so se iz drugih delov monarhije v večjem številu začele priseljevati tudi ženske. Značaj Trsta temelji na dihotomiji med pasivnim avtohtonim patricijskim prebivalstvom ter merkantilističnimi, progresivnimi priseljenci,⁸ ki so jih avtohtoni prebivalci in tendenciozni zgodovinopisci (Cervano, Tamaro, Slataper in drugi) označevali za neomikane barbabe (ki se ne zanimajo za kulturo in znanost, temveč le za trgovanje), in to ne glede na njihovo nemško, slovansko ali siceršnje poreklo.⁹ V 18. in 19. stoletju se je v Trstu na veliko gradilo (na primer nova Terezijanska četrt), a množično priseljevanje je še vedno povzročalo visoke najemnine, skromne bivanjske in slabe higienske razmere, kar je skupaj s številnimi epidemijami in boleznimi, ki so jih prinašali pomorščaki, prispevalo k visoki smrtnosti, predvsem med otroki.¹⁰ Kljub visoki rodnosti in velikemu številu porok je tako prebivalstvo naraščalo predvsem po zaslugi migracij.

¹ Vilfan, Zur Struktur des triester Bürgertums, str. 65–74. Prevod je delo Amalijske Maček, Tatjane Molke in Irene Vilfan Bruckmüller, besedilo pa so dopolnile Amalijske Maček, Veronika Pflaum in Ana Vilfan Vospernik (prapravnkinje gradbenika Josipa Vilfana st. in njegove žene Gabrijele, rojene Jugovic; prvi dve sta vnukinji Sergija Vilfana, Ana Vilfan Vospernik pa je vnukinja Jože Vilfana). Prevajalke in avtorice so navedene v abecednem vrstnem redu.

Za vzpodbudo in vsebinsko pomoč se zahvaljujemo Ireni Vilfan Bruckmüller in Idi Maček Kranjc (hčerama Sergija Vilfana), mag. Tatjani Dolžan Eržen (Gorenjski muzej) za pomoč glede sitarskih družin Globočnik – Jugovic – Matajč ter dr. Tanji Žigon za arhivsko gradivo iz Beograda. Za tehnično pomoč se zahvaljujemo Gabrijelu, Agati in Miranu Pflaumu.

Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega programa Medkulturne literarnovedne študije (št. P6-0265), ki ga sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna, in ob podpori Gorenjskega muzeja.

² Bruckmüller, Nove raziskave.

³ Marta Verginella navaja »neovržene resnice«, ki jih je v *Ilirskem Primorju* jeseni 1866 objavil Franc Cegnar: »1. da je Trst slovenskega izvora in da stoji na slovenski zemlji; 2. da so bili njegovi prvi prebivalci Slovenci in 3. da so se Slovenci naselili v Trstu veliko prej kot laške rodbine«; prim. Verginella, Družbeni vzpon, str. 69.

⁴ Pahor, *Mesto v zalivu*, str. 229 – v opombi k strani 94 v romanu zapiše: »Nekoč se je nalašč razširjalo mnenje, češ da je slovenski življ na Tržaškem sestavljen iz samih proletarcev in kmetov. Ta miselnost niti zdaj (2004) ni docela odmrta.«

⁵ Rustia, Iz poslanskega delovanja, str. 47.

⁶ Prim. Costa, *Der Freihafen*, str. 122 sl.

⁷ Kalc, *Tržaško prebivalstvo*, str. 23.

⁸ Teorijo o dveh vrstah prebivalcev Trsta (avtohtoni *citadini* in priseljenci, *Borghesi*) je že v 19. stoletju postavil tržaški zgodovinar Pietro Kandler (*Storia*, str. 131–132). Dvojnost se je po njegovem opažanju izgubljala že po letu 1770 in v 19. stoletju izginila, tendenciozni zgodovinopisci pa so jo pozneje umetno obudili.

⁹ Kalc, *Tržaško prebivalstvo*, str. 19.

¹⁰ Prav tam, str. 68.

Vloga Trsta v Habsburški monarhiji je bila še posebej poudarjena leta 1857 z dograditvijo železniške proge Dunaj–Trst (Južna železnica), ko se je razmahnila tudi industrija ter izoblikoval delavski razred. Leta 1867 je Trst postal glavno mesto Avstrijskega primorja in dobil naziv »drugo mesto monarhije«, po pomembnosti torej tik za Dunajem. Leta 1890 je imel Trst 157.466 prebivalcev ter je bil za Dunajem (1,3 milijona prebivalcev) in Prago tretje največje mesto v monarhiji. Razlika med prebivalci, ki so imeli domovinsko pravico (*Heimatrechtigung*), in tistimi, ki so se v mestu rodili, a so njihovi starši prišli od drugod, se je v Trstu za 15,3 odstotne točke prevešala v prid slednjih, kar priča o množičnih migracijah.¹¹ Migracije so v veliki meri potekale znotraj monarhije, v Trst pa se je iz tujine priseljevalo največ Italijanov, predvsem industrijskih delavcev.

Trst je bil kot pristaniško mesto in kot mesto na robu večnacionalne monarhije v dveh pogledih zelo ugoden za nastanek etnično mešane družbe. Vendar uradni podatki štetja prebivalstva¹² tega na prvi pogled ne potrjujejo: v mestu Trst, njegovih predmestjih in najbližji okolici sta bila kot pogovorna jezika pomembna samo dva, italijanščina in slovenščina, medtem ko nemščina s 4–5 odstotki v letih 1880 in 1890 ne igra večje vloge. Noben drug pogovorni jezik ni presegel meje treh promilov. Pojem »pogovorni jezik« se je v avstrijskih popisnih listih prvič pojavil leta 1880 in naj bi odseval mednarodni dogovor statistikov o govorjenem oziroma maternem jeziku (*langue parlée*), avstrijske oblasti pa so ga privzele kot »pogovorni jezik« (*lingua usuale* oziroma *Umgangssprache*).¹³ Pojem »pogovorni jezik« je različna tolmačenja dopuščal že za časa Habsburške monarhije, kar je še posebej razvidno iz dogajanja okrog štetja prebivalstva v Trstu leta 1910.¹⁴ Pouda-

riti velja, da je revizija popisa pokazala, da je bila v tem času kar četrtina prebivalcev mesta Trst Slovencev (okrog 58.000),¹⁵ kar pomeni, da je v Trstu tedaj prebivalo več slovenskih meščanov kot v Ljubljani (okrog 50.000 prebivalcev, od katerih niso bili vsi Slovenci).

Resnično stanje pa vendarle ni bilo tako preprosto, kot ga kažejo statistični podatki o pogovornem jeziku v Trstu. To dokazuje že statistika verske pripadnosti: med 144.844 osebami, ki so jih popisali leta 1880, so bili na prvem mestu katoličani, sledili so Judje (4.640), na tretjem mestu so bili neuniatski pravoslavci (1.861), na četrtem pa evangeličani s 1.052 pripadniki augsburške in 546 helvetske veroizpovedi. Podatki o srbsko-hrvaškem jeziku so očitno neskladni, saj ga je kot pogovorni jezik navedlo le 126 oseb, ko pa je bilo tedaj v mestu vendarle 1861 neuniatskih pravoslavnih vernikov. Takšno razhajanje je mogoče razložiti s tem, da so pri popisu prebivalstva vprašanje o pogovornem jeziku zastavljali samo prebivalcem, ki so sodili pod Avstrijo, vprašanje o veroizpovedi pa vsem osebami, ki so takrat prebivale na tem območju – in med temi je bilo več kot 20.000 tujcev. Rezultati popisa prebivalstva leta 1890 so podobni. Toda prav ta del tujcev, ki se je v mestu naselil in se postopoma asimiliriral, je mestu Trst vtisnil svoj pečat, če pustimo ob strani občasno prisotne mornarje in trgovce, ki so popestrili podobo pristaniškega vrveža. Da je bila večina tujcev v mestu stalno naseljena, dokazuje že podatek, da je bila med njimi skoraj polovica žensk, ki, kot je znano, skoraj nikoli niso živele na trgovskih ladjah. Različne skupine prebivalstva med seboj gotovo niso bile tako jasno ločene, kot rada predstavlja statistika. Zato želimo z zgodovinsko analizo obravnavane družine¹⁶ ponazoriti najrazličnejše stike in prepletanja, ki jih statistika gotovo ne bi mogla zajeti.

Družini Jeanrenaud in Chenevière v Trstu

V naši analizi najdlje v preteklost segajo genealoški podatki dveh družin iz francoskega dela Švice, katerih potomci so se v 30. letih 19. stoletja naselili

¹¹ Hahn, Österreich, str. 178 sl.

¹² Podatki popisa prebivalstva z dne 31. decembra 1880 v državnem zboru zastopanih kronovin in dežel (*Österreichische Statistik I*); podatki popisa prebivalstva z dne 31. decembra 1890 v državnem zboru zastopanih kronovin in dežel (*Österreichische Statistik XXXII*).

¹³ Brix, *Umgangssprachen*, str. 191–202; Pletikosič, Revizije popisa, str. 478.

¹⁴ Zaradi nepravilnosti pri razdeljevanju popisnih listov in načina izvedbe štetja so tržaški Slovenci z resolucijo, ki jo je predlagal dr. Josip Vilfan (tedaj še Wilfan), zahtevali razveljavitev ljudskega štetja. Po prvih dneh prve revizije štetja je bilo zbranih dovolj dokazov, da je poslanec Otokar Rybář, slovenski politik deloma češkega rodu, vložil interpelacijo pri ministrstvu za notranje zadeve, prav tako so češki in južnoslovanski poslanci v poslanski zbornici vložili zahtevo za ponovitev štetja (Spomini dr. Josipa Vilfana, str. 179–180; Čermelj, O ljudskem štetju, str. 7–51; Pletikosič, Revizije popisa, str. 479). Tržaško cesarsko-kraljevo namestništvo je ugotovilo, da so občinski uradniki število Slovanov na več nepravilnih načinov zmanjšali z 72.000 na približno 38.000. Notranje ministrstvo je ugodilo zahtevam in dovolilo revizijo popisa, ki so jo opravili cesarsko-kraljevi uslužbenci, pri čemer so ponovno odprli približno 23.000 primerov. Državna revizija popisa je bila velika zmaga tržaških Slovencev, saj je število uporabnikov slovenskega jezika zvišala za 20.000. Po-

zneje, leta 1946, je tržaška občina na prošnjo zavezniške komisije Diegu de Castru naročila pregled revidiranega gradiva. Njegovi zaključki na podlagi vzorca so bili bližji avstrijski kot občinski (prvi) reviziji in so bili uporabljeni za določitev tedanje jugoslovansko-italijanske meje. Tako je bilo (revidirano) avstrijsko ljudsko štetje iz leta 1910 pomembno v kasnejših prelomnih zgodovinskih trenutkih.

¹⁵ Spomini dr. Josipa Vilfana, str. 179.

¹⁶ Kjer v nadaljevanju ne navajamo pisnih virov, posamezni podatki večinoma izvirajo iz ustnega družinskega izročila ali pa so povzeti po matičnih knjigah. Prispevek je nastal večinoma na podlagi virov, ki jih je imel Sergij Vilfan na voljo v času nastanka izvirnega članka v nemščini. Nekatere letnice in podatki so bili sedaj dodani po spletno dostopnih genealoških bazah in biografskih zapisih, zato nekatere letnice morda niso povsem zanesljive.

v Trstu in si tu ustvarili družine.¹⁷ Družina Jeanrenaud¹⁸ se v listinah pojavlja že od začetka 16. stoletja dalje v Môtiersu pri Neuchâtelu. Abram Joseph (1716–1795) je imel enajst otrok. Kot peti se je rodil sin Daniel (1760–1840). Ta je imel deset otrok. Danielov drugorojeni otrok in hkrati najstarejši sin je bil Charles (1799–1871), imenovan tudi Charles Louis, ki je bil skoraj enake starosti kot istoimenski politik, ki je bil večkratni član švicarskega parlamenta. Charles (Louis) se je leta 1835, morda še v Švici, poročil z Louise-Marie Chenevière (1804–1888).

Družina Chenevière¹⁹ naj bi pripadala franco-skim hugenotom, izvirala pa je iz okolice Lyona. Leta 1631 so ji v Ženevi podelili meščanske pravice. Tudi njeni genealoški liniji lahko sledimo vse do 16. stoletja. Najbolj znana linija se je začela z Jérémiejevim (1602–1676) sinom Nicolasom (1650–1701?). Njegov pravnuk Nicolas je bil župnik v Ženevi in leta 1793 član zmerne struje v narodni skupščini. Med njegovimi potomci najdemo med drugim avtorja teoloških spisov, bančnika in politika, pa tudi znanega zdravnika in dva pisatelja. Od Nicolasove linije se je že v 18. stoletju odcepila linija sina Pierra. Iz nje izvira leta 1804 rojena Louise-Marie Alexandrine, ki se je poročila s Charlesom(-Louisom) Jeanrenaudom.

Zakonski par Jeanrenaud-Chenevière je živel v Trstu, kjer sta bila rojena tudi njuna sinova – Adolphe (rojen 1837) in Édouard (1840–1910). Adolphe je avtor do leta 1880 segajočih genealoških tabel, ki jih je Sergij Vilfan uporabil pri pisanju izvirnega članka.²⁰ Ostal je neporočen, najverjetneje je bil matematik. Menda je izginil v Rusiji. Édouard je bil tržaški veletrgovec s kavo,²¹ kar lahko pojmuje kot nadaljevanje trenda iz 18. stoletja, ko je bila več kot po-

Édouard Jeanrenaud in njegova žena Josephine, roj. Wemmer, morda ob poroki leta 1868 ali nekoliko pozneje (družinski arhiv Sergija Vilfana).

¹⁷ V družinskem arhivu Sergija Vilfana je shranjeno genealoško drevo družin Jeanrenaud in Chenevière, ki ga je sestavil Adolphe Jeanrenaud. Kjer genealogija omenja iste osebe kot spodaj navedeni švicarski leksikon, se podatki ujemajo; to dokazuje zanesljivost rokopisnega vira.

¹⁸ *Historisch-biographisches Lexikon der Schweiz*, s. v. Jeanrenaud, str. 393.

¹⁹ Prav tam, s. v. Chenevière, str. 557–558.

²⁰ Gl. op. 17.

²¹ Priseljivanje iz Švice ni bilo neobičajno, predvsem ker je Lombardija v tistih časih segala do Lugana in predstavljala vez. Priseljevali so se predvsem moški pripadniki helvetske veroizpovedi, ki so bili večinoma trgovci, poročali pa so se (če se niso priselili že poročeni, kakor verjetno Édouardova starša) predvsem z dekleti iz okoliških krajev (Kalc, *Tržaško prebivalstvo*, str. 76). Raziskave zakonskih zvez meščanske elite v Ljubljani in Trstu kažejo, da so se trgovci večinoma poročali s približno pet let mlajšimi, tudi sicer mladimi ženskami, čeprav so bile morda manj premožne, ker so lahko pomagale v trgovini (prim. Cergol Paradiž in Selišnik, *Soprog*). Édouard kot dobro situiran trgovec, moški predstavnik helvetske veroizpovedi, s poroko s pet let mlajšo, 23-letno prebivalko Palmanove (ki pa je spet multietničnega porekla) v veliki meri pooseblja statistične podatke. Nasprotno pa za intelektualce velja, da so se poročali večinoma s sovrstnicami (prav tam), kar v nadaljevanju potrjujeta na primer Josip Vilfan ml. in Fran Vilfan.

lovica tržaških trgovcev s kavo švicarskega porekla.²² Starši njegove žene Josephine Wemmer (1845–1933), s katero se je poročil leta 1868, so bili iz Palmanove, utrjenega garnizijskega mesta v Furlaniji, ki so ga zgradili Benečani. Furlanija je bila od časa napoleonskih vojn do leta 1866 del Avstrije. Édouardovega tasta, sudetskega Nemca, ki je bil čevljar, je v Furlanijo najverjetneje zanesla vojaška služba. Njegova žena je bila Furlanka.

Édouardova družina je bila sicer helvetske veroizpovedi (kalvinisti), a je bila popolnoma asimilirana pripadnica tržaškega meščanskega sloja. Ob sklepanju zakonskih zvez ni bilo nobenih zadržkov glede prestopa v katoliško ali pravoslavno cerkev. Kaže, da je družina živela na veliki nogi in se intenzivno udeleževala družabnega življenja. V spominu so ostale tedenske vožnje s kočijo po korzu, družili so se z višjimi družbenimi krogi, vrhunec tovrstne družabnosti pa je bilo po pripovedovanju druženje z nekim

²² Kalc, *Tržaško prebivalstvo*, str. 213.

Družina Jeanrenaud: Josephine in Édouard ter sedem njunih otrok. V spodnji vrsti tretja z leve je njuna hči Ida, pozneje poročena Wilfan. V času njenega otroštva je družina Jeanrenaud živela v stanovanju v palači ob Canalu Grande, pozneje pa v stanovanju na naslovu Via Ghega 2 (družinski arhiv Sergija Vilfana, foto: Miran Pflaum).

ruskim visokim knezom, čigar bojna ladja je bila nekaj časa zasidrana v tržaškem pristanišču. Pogovorni jezik v družini je bila tržaška različica beneško-italijanskega narečja, brezhibno so govorili tudi nemško in dobro francosko.

Družina Édouarda Jeanrenauda in Josephine Wemmer

Zakonca Jeanrenaud-Wemmer sta imela deset otrok, od katerih jih je sedem doživelo odraslo dobo. Njihova življenja pričajo o še bolj dinamičnem jezikovnem mešanju ter razvejanih poklicih: tretji najstarejši (preživeli) otrok in hkrati najstarejši preživeli sin, Carlo/Charles (1870–1947), je obiskoval mednarodno priznano in dobro obiskano zasebno Mahrovo trgovsko šolo v Ljubljani (ob sedanji tržnici). Skupaj z mlajšim bratom Riccardom/Richardom (1875–1942; njegov vzdevek Rikele zveni švicarsko) sta se zaposlila pri zavarovalniški družbi Assicurazioni Generali oziroma Riunione Adriatica di Sicurtà, kar odseva zgoraj omenjeni pomen zavarovalništva za gospodarski razcvet Trsta. Oba sta bila poročena z

Italijankama, potomci živijo večinoma v Italiji (eden od njih je delal v nemškem založništvu in je nazadnje živel v Švici). Do prave razvejanosti družinskih vezi pa je prišlo s porokami petih hčera.

Karoline Jeanrenaud

Najstarejša hči, Karoline/Caroline (1866–1954), se je poročila s pravnikom v upravni službi, Guidom Polleyem (1864–1932), ki je bil nazadnje okrajni glavar v Kopru. Njegov stari oče Šimen/Simon je bil še slovenski veleposestnik v bližini Trsta (v Sežani). Simonov sin – Guidov oče Alojzij (1816–1872) – je že bil pravnik in okrajni glavar; v začetku avstrijske ustavne dobe je v Gorici in na Krasu politično deloval v dobro slovenskega življa.²³ Guido in njegova družina so bili asimilirani tržaški meščani; jezikovno se je to odražalo v sočasni uporabi italijanskega tržaškega narečja in nemščine. Karoline in Guido sta imela tri otroke: Ido (Duci), Otta in Maxa. En sin je

²³ Andrejka, *Zaslužni slovenski*, str. 106–107; prim. Andrejka, Polley Alojzij (kjer je navedena tudi nadaljnja literatura).

Del širše družine Jeanrenaud 12. januarja 1906 v Trstu, verjetno v stanovanju na Via Ghega 2 (družinski arhiv Sergija Vilfana). Z leve proti desni sedijo: Édouard Jeanrenaud in njegova žena, Josephine Jeanrenaud, roj. Wemmer, Fran Wilfan, njegovi hči Gabrijela (Jela) in žena Ida Wilfan, roj. Jeanrenaud, Max Polley, njegova mama Caroline Polley, roj. Jeanrenaud, njena sin Otto in hči Ida (Duci) Polley, Louise (Sisi) Jeanrenaud; stojita Julie (Lilly) Jeanrenaud in njen brat Riccardo Jeanrenaud. Ida, Caroline, Louise, Julie in Riccardo so otroci Édouarda in Josephine, Gabrijela (Jela), Max, Otto in Ida (Duci) so njuni vnuki, Fran Wilfan pa zet.

bil zaposlen v zavarovalnici, hči Ida pa se je poročila z avstrijskim častnikom Karlom Demlom, ki je po prvi svetovni vojni v Združenih državah Amerike kot novinar tako dobro zaslužil, da je lahko pozneje kupil in vodil tovarno v tedaj češkoslovaškem delu Šlezije. Guidovi in Karolinini potomci so se čutili oziroma se čutijo Italijane, sudetske Nemce oziroma Avstrijce ali pa živijo v Združenih državah Amerike.

Adèle Jeanrenaud

Adèle (rojena 1869), druga hči zakoncev Jeanrenaud-Wemmer, se je leta 1897 poročila z romunskim mornariškim častnikom Anghelom Frunzănescu-jem. Izviral je iz družine veleposestnikov iz okolice Bukarešte, katere predniki so bili konec 18. stoletja verjetno trgovci. V Bukarešti je družina posedovala hiše v Leipziški ulici. Oče Adelinega moža, Anghel I., je kot sirota odrasčal v Parizu in na Dunaju, kjer se je poročil z rusko plemkinjo Černojev (Tschernach; verjetno je na Dunaju živel v izgnanstvu). Do

smrti leta 1923 je živel v Badnu pri Dunaju. Trdila je, da je v sorodu z Beethovnom in da ima v lasti njegov klavir. Anghel I. in njegov brat naj bi si kupila papeški plemiški naslov, kar so trdili tudi za nekatere druge tržaške družine, ki so izhajale iz Jugovzhoda, o čemer bomo podrobneje govorili v nadaljevanju. Anghel I. in njegova ruska soproga sta živel od rente; živel sta razpeta med Parizom, Dunajem in Badnom.²⁴ Njun edini, leta 1870 na Dunaju rojeni sin Anghel II. se je uril v avstrijski vojni mornarici, tj. na mornariški akademiji na Reki, o čemer bo tudi še govor. Njegov sovrstnik in po pripovedovanju tudi poročna priča je bil Johann princ Liechtensteinski, ki naj bi ob koncu prve svetovne vojne kot poveljnik bojne ladje »Novara« igral pomembno vlogo pri za-trtju upora mornarjev v Kotorju.²⁵ Po poroki z Adèle

²⁴ Povzeto po družinskem izročilu, ki ga je zapisal Anghel III., v družinskem arhivu Sergija Vilfana; podrobnosti bi bilo mor-da treba še precizirati.

²⁵ Plaschka, *Matrosen*, str. 186 sl., 199 sl., 235–240.

je Anghel II. prestopil v romunsko vojno mornarico, kjer so ga med drugim povišali v poveljnika Donavske flote. Ustanovil naj bi tudi prvi romunski teniški klub. Njegov istoimenski sin, Anghel III. (rojen 1899, umrl leta 1977 v velikem potresu v Bukarešti), je v Nancyju študiral agronomijo in sodeloval pri izvozu romunskih kmetijskih proizvodov ter pri kmetijski upravi.²⁶ Njegova sestra Lucie/Lucia (rojena 1902) je bila poročena s pravnikom v javni upravi, ki je bil do druge svetovne vojne okrajni glavar v mestu Kišinjev (Chișinău, zdaj Moldavija). Oba otroka sta bila poliglota, imela sta se za Romuna in nista imela potomcev.

Louise Jeanrenaud

Tretja hči iz družine Jeanrenaud-Wemmer, Louise (Sisi; 1871–1957), je bila izbirčna in se je šele v poznih letih (leta 1919) poročila s Tržačanom Leonhardom Rommlom (1859–1929), ki je bil nemškega porekla, iz Memmingena. Bil je veletrgovec s kavo in sladkorjem. Louise je še dolga leta vzdrževala stike med družinskimi člani, ki so živeli razkropljeni po Evropi. Otrok ni imela.

Julie Aimée Jeanrenaud

Preskočili bomo četrto hčer Ido, ker bo o njej govor v nadaljevanju. Peta in najmlajša hči, Julie Aimée (Lilly, rojena v 80. letih 19. stoletja), se je poročila s hrvaškim častnikom Josephom/Josipom Bachom, ki je po prvi svetovni vojni postal uradnik pri jugoslovanskih železnicah. Iz Varaždina se je z družino preselil v Zagreb. Bachova sestra je po drugi svetovni vojni ostala v Trstu, kjer je tudi umrla. V Zagrebu živeli potomci družine Bach se čutijo Hrvate.

Zadnji redki predstavniki in potomci družine Jeanrenaud so v Trstu živeli še v letih po drugi svetovni vojni, danes pa jih tam ni več. Nekaj jih živi v drugih italijanskih mestih, vendar stikov s slovensko vejo ni.

Družina Wilfan v Trstu

Družina Wilfan

Družinske vezi četrte hčere Jeanrenaud, Ide (1873–1954), ki je zgoraj nismo obravnavali, segajo na Gorenjsko. Zopet se moramo vrniti v daljno preteklost. Tudi Ida se je poročila z mornariškim častnikom. Ime mu je bilo Fran in je izviral iz slovenske družine Wilfan/Vilfan. Po moški liniji lahko družini sledimo v čas bavarske kolonizacije v 12. in 13. stoletju na škofjeloškem gospostvu, ki je bilo posest bavarske freisinške škofije. Potomci bavarskih naseljencev so se sčasoma poslovenili. Na pretežno

kmečkem podeželju je bila že stoletja razširjena obrt tkanja platna, ki je malim kmetom omogočala preživetje. Iz vrst malih kmetov so pogosto izhajali tudi t. i. založniki, ki so si prislužili velike dobičke. Nekaterim so visoki dohodki, ki so jih deloma darovali v dobrodelne namene, omogočili celo vzpon v plemiški stan.²⁷ Poleg tega so se v mestu in njegovi okolici razvile delavnice, v katerih so platno barvali.

Proti koncu 18. stoletja v karloškem predmestju Škofje Loke (na naslovu Karlovec 41 oziroma danes Poljanska cesta 1)²⁸ srečamo barvarja Antona Wilfana (1755–1827), ki se je v mesto priselil iz bližnje okolice in je bil poročen z Marijo Jesenko. Z generacijo njunega sina Jakoba (rojen 1795), prav tako barvarja, se je začel vzpon družine. Poročil se je s hčerjo železarja (lastnika plavža) iz Železnikov, Jožefo Luzner (1809–1877). Jakobov brat Simon (1802–1881)²⁹ se je šolal na gimnaziji v Ljubljani, kjer je bil sošolec Franceta Prešerna, ter študiral filozofijo in teologijo na ljubljanskem liceju. Postal je duhovnik, vojni kurat, župnik, kanonik in naposled prošt v Novem mestu. V starosti je bil povišan v plemiški stan.³⁰ Plemiški naslov je poskusil prenesti na nečaka, Jakobovega sina Josipa, vendar je bila prošnja zavrnjena. Tudi Josipovi sinovi so si pozneje (leta 1908) ponovno prizadevali, da bi nasledili Simonov plemiški naslov, vendar neuspešno.³¹

Josip Wilfan st.

Barvarjev sin in duhovnikov nečak Josip/Josef (1838–1907)³² je prav tako hodil v šole, kot prvi je leta 1859 prejel štipendijo ustanove tržiškega barvarja Jožefa Peharca, namenjeno sinovom barvarjev za študij tehnike.³³ Leta 1857 se je vpisal na dunajsko Politehniko in okrog leta 1860 postal gradbeni inženir. Leta 1861 je vstopil v avstrijsko vojno mornarico in leta 1866 pod Tegetthoffom kot zastavnik sodeloval na fregati »Donau« v bitki pri Visu.³⁴ Leta 1869 je zaradi ženitne kavcije zapustil vojno mornarico in sprejel civilno službo pri Južnih železnicah, pri gradnji pristanišča v Trstu, ter se poročil z Gabrijelo Jugovic. Od leta 1874 do približno leta 1890 je bil zaposlen na Pomorski upravi v Trstu, nato je bil za nekaj let kot vodja pristaniških gradbenih del premeščen na območje Dubrovnika in Meljine, s sedežem

²⁷ Glej: Blaznik, *Škofja Loka*, str. 221–222, 326–328.

²⁸ Štukl, *Knjiga hiš*, str. 42.

²⁹ Smolik, Vilfan (Wilfan) Simon, str. 473–474.

³⁰ Pesem o njegovem grbu je napisal Miklavž Komelj: *Luč delfina*, str. 47.

³¹ Rugale in Preinfalk, *Blagoslovljeni in prekleti*, str. 201–202.

³² Vilfan, Vilfan (Wilfan) Josip, 466–467; Offentaler in Bergmann, Vilfan (Wilfan) Josip (Josef), str. 280–281.

³³ Mohorič, *Bombažna predilnica*, str. 10.

³⁴ Številni pomorščaki in pripadniki vojne mornarice so prihajali iz notranjosti monarhije, tako kot Josip Wilfan st. Prim. Marinac, *Čez morje*.

²⁶ Prim. Frunzănescu, *Evoluția*.

*Josip Wilfan st. v mladih letih, okrog leta 1866
(družinski arhiv Sergija Vilfana).*

*Gabrijela Jugovic leta 1869. Tega leta se je poročila z
Josipom Wilfanom (družinski arhiv Sergija Vilfana).*

v Dubrovniku. Po letu 1895 je zopet delal v Trstu in leta 1899 pridobil naziv višji gradbeni svetnik.

Večino poklicnega življenja je deloval kot inženir pri gradnji pristanišč od Trsta do Dubrovnika in Boke Kotorske, zlasti pa pristanišč na Reki in v Trstu. Med drugim je v dalmatinskem Stonu (na polotoku Pelješac) vodil dela med obsežno asanacijo pristanišča in gradnjo prekopa. V zahvalo je leta 1899 postal častni meščan Stona. Za vojno mornarico je od leta 1885 dalje vzpostavil priveze in uredil različna jadranska pristanišča kot postaje za torpedne čolne. V Trstu je kritiziral gradnjo pomola »Molo di Sanità«, ki se je nato res začel pogrezati, zaradi česar je prišlo celo do parlamentarne preiskave na Dunaju. Preiskovalna komisija je tako leta 1906 ugotovila in grajala, da dunajski strokovnjaki ob gradnji niso upoštevali Wilfanovih izkušenj. Josip je bil tudi izumitelj: leta 1902 je dobil patent za ležaj pri bagrih, strojih in vozovih za malto, zavarovan pred onesnaženjem.³⁵ Kot se je spominjal njegov najmlajši sin Josip, je bil oče Josip narodno zaveden, bil je član Slavjanske čitalnice v Trstu in nekaj časa njen odbornik.³⁶

Čeprav je imel ugleden položaj, je morala družina živeti precej skromno, nazadnje v najemniškem stanovanju v ulici Via Vittoria Colonna 4, zunaj nekdanjega mestnega obzidja, a še vedno v neposrednem središču mesta. Josip si je močno želel, da bi bili sinovi dobro izobraženi in situirani, pri čemer je najbolj zaupal državnim službam,³⁷ kar se po razpadu monarhije ni izkazalo za najbolje. Po smrti žene Gabrijele leta 1900 se je poročil z judovsko šiviljo Rose Melanio Kohn, rojeno leta 1872 v Galiciji, v mestu Przemyśl na današnjem Poljskem, ki je po njegovi smrti 1907 očitno vsaj še nekaj časa ostala v stanovanju na tem naslovu. Sinovi Josipa Vilfana starejšega so v več let trajajočem sodnem postopku proti vdovi Rose zahtevali svoj del dediščine ter leta 1910 dosegli poravnavo. Rose je najela najboljšega judovskega odvetnika, Camilla Ara, ki jo je zastopal v italijanskem jeziku, Josip Wilfan ml. pa je v svojem imenu ter kot pooblaščen zastopnik svojih treh bratov odgovarjal v nemškem jeziku. Iz zapuščinske dokumentacije je razvidno, da je imel Josip v lasti le malo oblačil ali vrednih predmetov, imel je 320 knjig ter nekaj obveznic in privarčevanih sredstev. Sinovi so očeta pokopali v Stražišču pri Kranju poleg svoje mame.

Družini Jugovic in Šavnik iz Kranja

Josipova žena Gabrijela, roj. Jugovic (1842–1900), je izhajala iz družine podjetnikov – sitarjev – iz Stražišča pri Kranju, ki leži na ravnini med Škofjo Loko in Kranjem. Na tem območju so sita iz konjske žime

³⁵ ÖStA, KA, Conduitenlisten; ÖStA, AVAFHKA, Verkehrsarchiv, Personalakten; Attlmayr, *Der Krieg, Salvator, Über den Durchstich*.

³⁶ Spomini dr. Josipa Vilfana, str. 175.

³⁷ Prim. Vodopivec, *Educated Elites*.

Brata Franc (desno) in Leopold Jugovic, 60. ali začetek 70. let 19. stoletja (fototeka Gorenjskega muzeja).

izdelovali že od 16. stoletja dalje. Po zaslugi italijanskih trgovcev se je tržišče za sita v 17. stoletju zelo povečalo; tako je bilo treba žimo kmalu uvažati iz Bavarske, Rusije in Galicije. Okrog leta 1820 so sita izvažali v Italijo, Francijo in Turčijo, pozneje se je krog kupcev razširil še na druge dežele.

Med podjetniki, ki so kot založniki organizirali proizvodnjo in izvoz sit, je bilo tudi podjetje Bajželj (Weischel). Skoraj gotovo je obstajalo že leta 1783. Podjetje je v 19. stoletju dedovala ženska linija. Dedinja Jožefa Bajželj (1784–1844) se je leta 1800 poročila z Antonom Globočnikom (1780–1861), po rodu iz Železnikov, domnevno iz družine železarjev. Antonu je uspelo močno povečati sitarsko podjetje v Stražišču.³⁸ Po njem ga je vodil njegov zet Franc/Franz Jugovic (1810–1877), v Trstu rojeni sin trgovca iz Kranja. Franc Jugovic se je leta 1833 poročil z Globočnikovo hčerjo Franciško (1810–1875). Kot

trgovec z blagom (postal je trgovec komisionar) je z družino živel v Trstu. Njegova firma je bila *ditta di borsa*, kar pomeni, da je imel dostop do borze. Bil je ugleden meščan, izvoljen za tržaškega mestnega svetnika, leta 1848 pa je postal član tržaške meščanske garde.³⁹ Po propadu lastnega trgovskega podjetja v Trstu zaradi jamstva nekemu Benečanu je leta 1861 prevzel tastovo sitarsko obrtno podjetje v Stražišču.

Frančev brat Lorenc/Lorenz, ki je živel v Trstu, je po družinskem izročilu veliko potoval in bil eden zgodnjih zagovornikov jugoslovanske edinosti ter srbofil. Rad se je podpisoval v srbohrvaški različici svojega imena ter v cirilici kot Jugović. Ob smrti so mu na pare položili gosli z eno struno (gusle), na glavo pa posadili srbsko pokrivalo (šajkačo). Drugi Frančev brat, kranjski trgovec in industrialec Leopold (umrl leta 1877 v Aleksandriji), je ustanovil veliko hčerinsko podjetje stražiškega sitarskega podjetja v Aleksandriji. Bil je deželnozborski in državnozborski poslanec ter župan Kranja (1872–1874), zgradil pa je tudi mehanični mlin na Savi v Kranju ter moko prek Trsta izvažal v Francijo, Anglijo, Dalmacijo in Afriko. Po propadu svojega podjetja in prodaji mlina je moral odstopiti kot župan Kranja.⁴⁰

Podjetje v Stražišču sta leta 1877 prevzeli hčeri Franca in Franciške Jugovic; mož mlajše hčere Elizabete (1849–1908) Ludvik Matajc (1846–1908, poročena leta 1880) je sodeloval pri upravljanju podjetja, starejša, Franciška (1839–1904), pa je ostala neporočena. Družina je večinoma ohranila pogovorni jezik in običaje, ki jih je imela, ko je še živel v Trstu: govorili so nemško in tržaško italijansko narečje, do določene mere tudi slovensko. Zlasti starejša solastnica Franciška je v vasi Stražišče in pri sorodstvu vzbujala pozornost s tem, da je vztrajala pri svojih meščanskih in mestnih navadah. Najstarejši brat Piero/Peter (1837–1909) se je (tako kot njegov mlajši brat Janez [1843–1871], ki je v Stražišču ustanovil prvo zadruho) v Švici izučil za trgovca. Najprej je delal pri očetu v Trstu, nato je šel k stricu Leopoldu v Aleksandrijo.⁴¹ Svoj delež stražiškega podjetja je kmalu napravil. Veljal je za posebnega, živel pa je kot uslužbenec deloma na Gorenjskem in deloma v Trstu. Menda je bil prostozidar. V drugem zakonu je bil poročen z Emo, Madžarko iz Debrecena. Njeno nekoliko rustikalno obnašanje – menda je v Trst prispela z volovsko vprego – je sorodstvo deloma odklanjalo, deloma pa so ga jemali s humorjem. Drugi del družine, kamor je med drugim sodila tudi poročena solastnica sitarskega podjetja Elizabeta Matajc, je bil večjezičen, toda bili so izrazito slovensko usmerjeni.

Najmlajša sestra Jugovic, Leopoldina (1852–1942), je leta 1873 postala žena lekarnarja Karla

³⁸ Žontar, Platnarstvo; Kobe-Arzenšek, *Sitarstvo*; Dolžan Eržen in Rant, *Sita*. Prim. tudi Schweizer, *Die Siebweberei*; Schweizer, *Textielhistorische Spennstochten*. Podatki o sitarski družini Jugovic po spominu Josipa Vilfana ml. so zapisani v *Jadranskem koledarju 1980* (Spomini dr. Josipa Vilfana), str. 171–172, 175.

³⁹ Spomini dr. Josipa Vilfana, str. 171.

⁴⁰ Žontar, *Zgodovina*, str. 324–325, 330, 403.

⁴¹ Spomini dr. Josipa Vilfana, str. 171.

*Karel Šavnik, 90. leta 19. stoletja
(družinski arhiv Sergija Vilfana).*

*Otroci Leopoldine, roj. Jugovic, in Karla Šavnika pred
letom 1897 (morda leta 1895). Zadaj stojijo Franc,
Karel in Marija, na stebričku sedi najmlajša Anica,
spredaj pa Janko, Leopold (umrl leta 1897 kot otrok) in
Pavel. Marija se je pozneje poročila z Josipom
Vilfanom ml. (družinski arhiv Sergija Vilfana).*

*Leopoldina Šavnik, roj. Jugovic, s sinom Karlom,
verjetno leta 1876 ali 1877
(družinski arhiv Sergija Vilfana).*

Šavnika (1840–1922), ki je bil kot dolgoletni župan Kranja (1874–1910) med drugim zaslužen za razvoj mesta in kranjske gimnazije, bil pa je tudi deželni poslanec.⁴² Šest njenih otrok je dočakalo odraslo dobo, starost pa le najmlajša hči Ana (Anica). Vsi sinovi so se odločili za intelektualne poklice: Karel Šavnik ml. (1874–1928)⁴³ je bil finančni pravnik, farmacevt in planinec Franc Šavnik (1877–1931)⁴⁴ je prevzel očetovo lekarno v Kranju, odvetnik in ljubiteljski fotograf Janko Šavnik (1881–1915)⁴⁵ je med drugim deloval v odvetniški pisarni svojega svaka Josipa Vilfana v Trstu, najmlajši, Pavel Šavnik (1882–1924),⁴⁶ pa je bil zdravnik dermatovenerolog in profesor v Zagrebu.

⁴² Prašelj, Šavnik Karel st. Lekarnar v Kranju in kranjski župan je bil tudi že Karlov oče Sebastijan.

⁴³ Prašelj, Šavnik Karel ml.

⁴⁴ Prav tam.

⁴⁵ Kambič, Dr. Janko Šavnik.

⁴⁶ Gorec, Šavnik Pavel.

Družina Wilfan ob božiču leta 1896. Sedita Gabrijela Wilfan, roj. Jugovic, in njen mož, gradbeni inženir Josip/Josef Wilfan, stojijo njuni štirje sinovi. Z leve si sledijo: mornariški častnik Alfons Wilfan, pehotni častnik Pavel Wilfan, odvetnik in politik dr. Josip Wilfan ml. ter mornariški častnik in diplomat Fran Wilfan (družinski arhiv Sergija Vilfana).

Družina Josipa Wilfana in Gabrijele Jugovic

Še ena od sestra Jugovic, Gabrijela/Gabrielle (1842–1900), se je leta 1869 poročila z omenjenim gradbenim inženirjem Josipom/Josefom Wilfanom in z njim večinoma živela v rodnem Trstu, vmes pa so se zaradi Josipove službe z družino selili tudi na Reko (tam se je rodil njun drugi sin Alfons) in v Dubrovnik. Štirje sinovi omenjenih zakoncev so pripadali isti generaciji kot zgoraj omenjene hčere družine Jeanrenaud.

Pavel Wilfan (1869–1908)

Najstarejši sin Pavel/Paul, rojen v Trstu, je maturiral v Novem mestu, nato pa študij prava na Dunaju zelo kmalu zamenjal za vojaško službo in služil v kranjskem (17.) pehotnem polku. Nekaj let je bil učitelj na vojaški šoli za kadete pehote v kraju Straß na Štajerskem, kjer je med drugim poučeval slovenščino, za leto 1907 pa vemo, da je živel v Celovcu. V prostem času je prepotoval velik del Evrope od Španije do Skandinavije. Umrli je razmeroma mlad, kmalu potem, ko je bil povišan v stotnika.⁴⁷

Alfons Wilfan (1872–1938)

Kaže, da je bil univerzitetni študij za naslednja sinova predrag, zato so ju starši vpisali na cesarsko-

-kraljevo mornariško akademijo na Reki, kamor so jo preselili iz Trsta zaradi širitve mesta. Ker se je oče udeležil bitke pri Visu leta 1866, sta imela sinova pravico do prostega mesta na tej vojaški akademiji (*ganz freier Ararialplatz*, neke vrste štipendija iz državne blagajne). To je odločitev gotovo olajšalo, morala pa sta opraviti zahtevne sprejemne izpite. Drugi sin Alfons (rojen na Reki, kjer je oče takrat služboval) je bil na mornariški akademiji v istem letniku kot zgoraj omenjeni Romun Anghel Frunzănescu ter prav tako že omenjeni princ Liechtensteinski. Alfons in Frunzănescu sta se v letih 1890–1892 kot kadeta udeležila plovbe okrog sveta na šolski ladji »Saïda«. Ekspedicija je imela (sicer ne izrecno) nalogo, da pojasni usodo habsburškega odpadnika Johanna Ortha in njegove izginule ladje. Pri Falklandskih otokih so ugotovili, da o izginuli ladji ne morejo dognati ničesar zanesljivega.⁴⁸ Alfons je sodeloval tudi pri blokadi Krete, ki je trajala od marca do konca leta 1897.

Njegov zakon, ki ga je leta 1906 sklenil z nemško govorečo hčerko nekega industrialca, Olgo Pfanhauser (umrla okoli 1930), je ostal brez potomcev. Leta 1907 je bil Alfons v Pulju, leta 1908 pa je bil vodja postaje za torpedne čolne v Trstu, kjer je izobraževal mlade kadete. Med prvo svetovno vojno je bil poveljnik častitljive bojne ladje (oklepna ladja – kazemate »Kaiser Max«) z izpodrivom 3.600 bruto registrskih ton (splavljena leta 1875), s katero pa ni bilo mogoče izvajati večjih herojskih vojaških akcij. Kljub temu je bil nekajkrat odlikovan. Proti koncu vojne je bil zad-

⁴⁷ Prim. ÖStA, KA, Conduitenliste (Haupt- und Grundbuchsblatt itd.).

⁴⁸ Marchesetti, *Die Erdumsegelung*.

Učenci c. kr. deške ljudske šole v Trstu z učiteljem Antonom Železnikom. V sprednji vrsti skrajno levo stoji Fran Wilfan. Šolo je obiskoval v letih 1880–1884, kot izbirni predmet je imel tudi slovenščino (družinski arhiv Sergija Vilfana).

nji poveljnik dvajset let stare križarke »Kaiser Karl VI.«, ki je imela 6.240 bruto registrskih ton izpodri-va. Leta 1919 je bil upokojen kot kontraadmiral.⁴⁹ Pokoj je preživel v Spitalu pri Semmeringu, v kraju Rodaun pri Dunaju in nazadnje na Dunaju v I. okraju. Kot edini od štirih bratov Wilfan pa Alfons, vsaj v starosti, ni dobro obvladal slovenščine in je bil bolj nemško usmerjen. Menda so bile na mornariški akademiji med posameznimi letniki precejšnje razlike glede odnosa do nacionalnega vprašanja, gotovo pa je na njegovo usmeritev vplivala tudi poroka z ženo nemškega porekla.

Fran Wilfan (1874–1931) in Ida Jeanrenaud (1873–1954)

Tretji sin Fran (rojen v Stražišču pri Kranju, kamor je oče Josip družino poslal k tastu v oskrbo, in sicer v času, ko je ostal brez službe in je iskal zaposlitev)⁵⁰ je prav tako postal mornariški častnik. Po osnovni šoli in štirih letih gimnazije v Trstu je obiskoval mornariško akademijo na Reki. S šolsko jadnico »Saïda« je prišel do Bangkoka in Batavije, nato pa je služil na različnih ladjah. Na krovu skoraj nove križarke (tor-

pedne ladje) »Aspern« se je v času boksarske vstaje (1900–1902) udeležil ekspedicije na Kitajsko. Ker je angleška tovorna ladja »Macedonia« v Šanghaju ponesreči poškodovala ladjo »Aspern«, je ta morala dlje časa ostati v pristanišču, da so jo na stroške zavarovalnice temeljito popravili. V pisemih domačim⁵¹ je kritično zapisal, da avstrijska mornarica na Daljnem vzhodu ne igra pomembne vloge, temveč da se je s svojim prihodom le osmešila. Pogrešal je (ne preveč nevarne) vojaške operacije na morju in kopnem, tožil o slabih bivalnih razmerah na krovu in o slabem vzdušju, priznal, da ne ve veliko o azijskih kulturah, so ga pa zanimalo, opisoval pijančevanje, droge, igre na srečo in prostitucijo v pristaniških mestih ter si želel odlikovanj, ki bi mu omogočila napredovanje in boljšo gmotno preskrbljenost. Kljub pomanjkanju je na Daljnem vzhodu nakupil zanimive okrasne predmete, ki jih je sproti pošiljal domov.⁵²

⁵¹ Pisma je iz arhiva dedičev Sergija Vilfana izbrala in iz nemščine prevedla Veronika Pflaum za publikacijo: Marinac, *Čez morje*, poglavje, posvečeno Franu Vilfanu, str. 91–98, kjer so objavljeni odlomki.

⁵² V letih 2016 in 2017 predstavljeno na razstavi *Čez morje na nepoznani daljni vzhod*, ki jo je pripravila Bogdana Marinac iz Pomorskega muzeja Piran in je bila na ogled tudi v Parku vojaške zgodovine v Pivki (Marinac, *Čez morje*, str. 91–98 in passim). Tudi v tem pogledu je bil Fran tipični predstavnik tedanjega (ne samo tržaškega) meščanstva, ki si je prostore rado okraševalo z azijskimi predmeti. Prim. stalno postavitev

⁴⁹ ÖStA, KA, Conduitenliste; prim. tudi mornariške almanahе, na primer *Almanach für die k. u. k. Kriegsmarine* 22.

⁵⁰ Spomini dr. Josipa Vilfana, str. 172.

*Fran Wilfan okrog leta 1900
(družinski arhiv Sergija Vilfana).*

*Ida Jeanrenaud, pozneje poročena s Franom Wilfanom,
okrog leta 1900 (družinski arhiv Sergija Vilfana).*

Leta 1903 je Fran s činom poročnika bojne ladje 2. reda postal rezervist, iz vojne mornarice je prestopil v civilno službo pri Evropski donavski komisiji (CED) ter postal pristaniški kapitan v Sulini⁵³ – v srednjem rokavu donavske delte v današnji Romuniji. Tako mu ni bilo treba plačati varščine, ki so jo morali položiti častniki ob poroki za primer, da bi v vojni umrli in bi bile njihove vdove preskrbljene, ter se je lahko oktobra tega leta v Trstu poročil s prej omenjeno Ido Jeanrenaud.⁵⁴ Pristaniški kapitan v Sulini je ostal do januarja 1919, pozneje pa je dal odpoved. Predvsem v času službovanja v Sulini je prejel več odlikovanj, med drugim viteški križec reda Franca Jožefa, odlikovanje reda sv. Save III. stopnje ter odlikovanje ruskega carja in romunskega kralja. V Sulini sta se rodila Franova in Idina starejša otroka, Gabrijela (Jela; 1904–1963) in Igor (1906–1985).

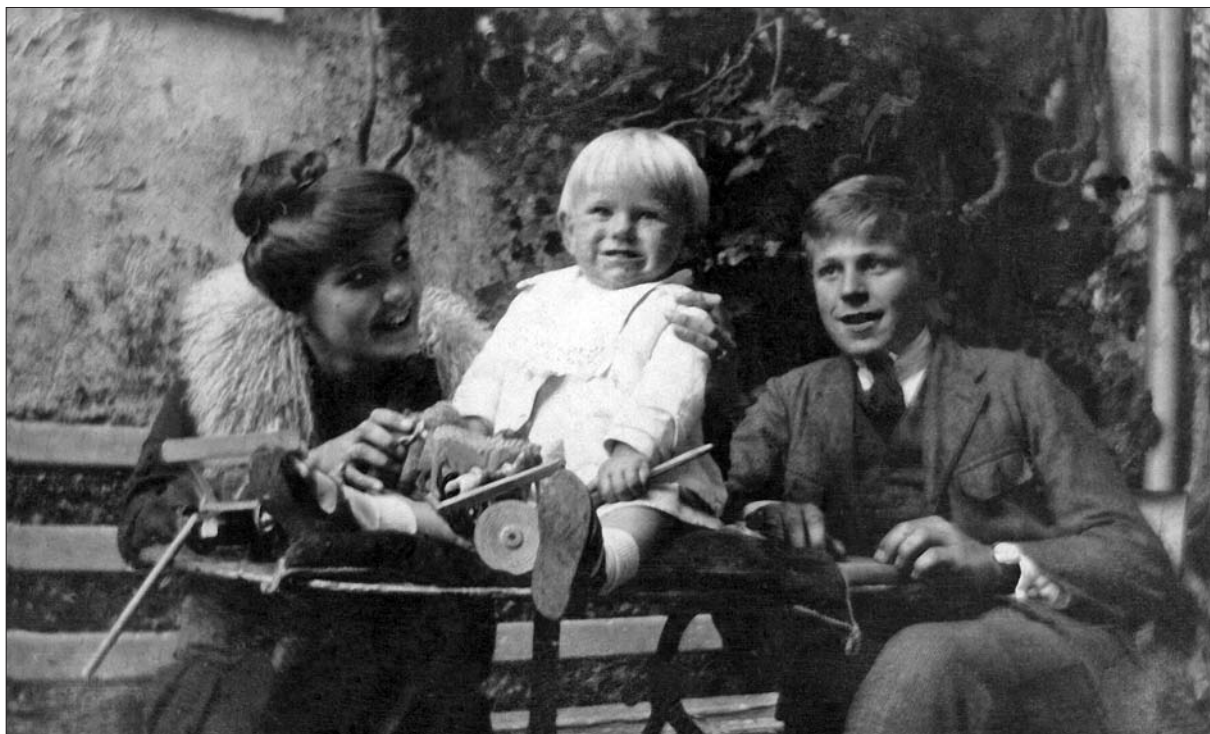
⁵³ »orientalskega« meščanskega salona v muzeju Civico Museo D'Arte Orientale.

⁵⁴ V tej vlogi ga je ovekovčel njegov vrstnik, romunski pisatelj Eugeniu Botez (1874–1933) v romanu *Europolis*, ki ga je leta 1933 izdal pod psevdonimom Jean Bart. Na več mestih kot stranska oseba nastopa pristaniški kapitan (vendar brez navedbe imena), označen kot izredno razgledan in izobražen mož. Tudi Botez je bil mornariški častnik, v letih 1909–1918 je služboval v Sulini kot mornariški komisar, pozneje pa je postal tamkajšnji luški kapitan.

⁵⁵ Krščena je bila kot evangeličanka helvetske veroizpovedi, njuni otroci pa kot katoličani.

Po vstopu Romunije v vojno leta 1916 je bil Fran kot avstrijski državljani daljši čas zaprt (od avgusta 1916 do marca 1918 – najprej v taborišču, nato pa od junija 1917 do marca 1918 v preiskovalnem zaporu), marca 1918 pa je bil vpoklican v vojsko, kjer je dočkal konec vojne. Njegova družina je ta čas preživela v Odesi, kamor je bila deportirana. Idi je uspelo rešiti nekatere predmete iz Azije, po pričevanjih pa je bilo še mnogo več dragocenih predmetov uničenih in izropanih iz zapečatene sobe v Sulini, medtem ko je bila družina v izgnanstvu. Po prvi svetovni vojni in odpovedi službe v Sulini je družina Frana Wilfana ostala brez doma in premoženja. Vrnili so se k sorodnikom v Trst, kjer se je aprila 1919 v Narodnem domu v stanovanju Franovega mlajšega brata Josipa rodil Sergij (1919–1996), tretji otrok Frana in Ide.⁵⁵ Po požigu Narodnega doma 13. julija 1920 so zopet ostali brez strehe nad glavo ter bivali pri znancih in sorodnikih v dvorcu (gradu) Lisičje pri Škofljici (lastnica dvorca je bila takrat Mary Lloyd iz Trsta,

⁵⁵ Prepis njegovega rojstnega in krstnega lista med drugim hrani Arhiv Jugoslavije v dosjeju Frana Vilfana (AJ, fond 334, Ministarstvo inostranskih poslov Kraljevine Jugoslavije, fasc. 141, jedinica opisa 464, Personalni dosjeji, Fran Vilfan AJ-334-141-464). Njegovo polno ime se je glasilo Sergius Josephus Aloisius Jaroslav. Sergius/Sergij je zavetnik Trsta, kar nakazuje na kraj rojstva, kamor se je družina zatekla po prvi svetovni vojni. Njegov stric Josip Vilfan ml. ni bil le njegov krstni boter, temveč tudi vzornik v osebnem in poklicnem pogledu ter skrbnik po smrti brata Frana leta 1931.

Otroci Ide, roj. Jeanrenaud, in Frana Wilfana: Gabrijela (Jela), Sergij in Igor, grad Lisičje, leto 1920 (družinski arhiv Sergija Vilfana).

verjetno družinska prijateljica), Kranju, Škofji Loki in Varaždinu.

Fran je obvladal več jezikov – v času šolanja se je poleg nemščine in slovenščine učil še latinščino, staro grščino, italijanščino, hrvaščino in angleščino, med poznejšim službovanjem pa se je naučil še romunsko in srbsko, tekoče je govoril tudi francosko. V letih šolanja in aktivnega službovanja v mornarici si je z očetom in brati dopisoval v nemščini. Pozneje je, kot je nekje sam zapisal, glede narodne zavesti nanj močno vplival njegov slovensko zavedni mlajši brat Josip. V družini Frana in Ide so za vsakdanje družinsko sporazumevanje vzporedno uporabljali več jezikov – italijansko tržaško narečje, nemščino, francoščino in slovenščino. Fran in Ida sta se pogovarjala v francoščini, dopisovala sta si v nemščini, redkeje v francoščini; Ida je s starejšima otrokoma govorila in si dopisovala v italijanskem tržaškem narečju, z najmlajšim Sergijem je govorila v nemščini, z vnuki (Sergijevimi otroki) pa v skromni slovenščini. Fran je s svojimi otroki govoril slovensko, tudi ti so se med seboj sporazumevali v slovenščini.

Po prvi svetovni vojni je bil Fran krajši čas član Narodnega sveta v Trstu (od 1. februarja do 10. marca 1919), nato (od aprila do oktobra 1919) jugoslovanski strokovnjak za vprašanja Donave pri pariški mirovni konferenci (v pomorski sekciji jugoslovanske delegacije, odseku za trgovino in mornarico) ter končno do smrti leta 1931 predstavnik Jugoslavije (namestnik stalnega delegata) pri Mednarodni do-

navski komisiji (CID) v Budimpešti, Bratislavi in na Dunaju, in sicer na položaju generalnega konzula.⁵⁶ V personalni mapi ministrstva za zunanje zadeve v Arhivu Jugoslavije so shranjena letna službena poročila za leta 1925–1930. Pri vseh kriterijih dosega najboljše ocene, pohvale požrtvovalnosti, samoiniciativnosti, prijaznosti in uvidevnosti do kolegov, nikdar ni bil kaznovan, nikdar bolan ali odsoten. Podobno kot njegov oče izpričuje popolno predanost poklicu, vendar je bil iz političnih razlogov ob razpadu monarhije kar nekaj let zaposlen le kot honorarni sodelavec; šele od leta 1925 je bil zaposlen redno,⁵⁷

⁵⁶ Vilfan, Vilfan (Wilfan) Fran; Bergmann, Vilfan (Wilfan), Fran (Franz); Marinac, *Čez morje*, str. 91–98.

⁵⁷ V dopisu z dne 16. maja 1925, napisanem v Bratislavi na pisemskem papirju tamkajšnjega Veleposlaništva kraljevine in naslovljenem na jugoslovansko ministrstvo za zunanje zadeve, Fran v srbskem jeziku natančno opiše, kako mu je zunanje ministrstvo monarhije obljubilo, da ga bodo v času diplomatskega delovanja za Evropsko donavsko komisijo še vedno vodili tudi v registru zaposlenih članov vojne mornarice, da bo imel možnost povratka v primeru ukinitve komisije in napredovanja v višje čine na podlagi delovne dobe kot njegovi kolegi iz komisije za reko Prut ter da bo tudi za ta leta nekoč prejel pokojnino. Ob razpadu monarhije dana ustna obljuba seveda ni pomenila ničesar več. Fran pravi: »Moja je namera bila ta, da se vratim posle odsutnosti odprilike od 16–18 godina, kad bi moji raniji drugovi postigli čin kapetana bojnog broda (pukovnika), ali mi je svetski rat premetio moje račune.« – Hude težave je imel tudi ob prehodu iz avstrijske v jugoslovansko državno službo. Ko je bil leta 1919 imenovan za člana Mednarodne donavske komisije, je bil prepričan, da so njegovi prošnji za stalno zaposlitev v vojski Kraljevine Ju-

a je družina v vseh medvojnih letih finančno težko shajala. S Franom se je selila v Bratislavo, na Dunaj in končno iz finančnih razlogov leta 1929 v Dubrovnik, kjer je bivala tudi v času Franove smrti v Nici 1. maja 1931. Po njegovi smrti se je družina nastanila in ostala v Ljubljani.

Franova hčerka Jela je delala v različnih (tudi tržaških) zavarovalnicah in ostala z materjo Ido do smrti. Nikdar se ni poročila. Sin Igor je bil profesor prava v Mariboru. Mnogo mlajši sin Sergij pa je doktoriral iz prava na Univerzi v Ljubljani, bil leta 1942 pol leta interniran v taborišču Gonars, se leta 1943 poročil z doktorico prava Marijo Rueh (1918–1998), se kot profesor na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani posvečal predvsem slovenski pravni zgodovini, predsedoval Mednarodni komisiji za zgodovino mest ter bil redni član SAZU in drugih akademij. Bil je kozmopolit in poliglot ter jezikovno senzibilen pravni strokovnjak kot njegov stric, v nasprotju z njim pa se je izogibal politiki. Bil je navdihujoč mentor mlajšim generacijam slovenskih pravnikov in zgodovinarjev, predvsem pa je bil predan oče in stari oče.

Fran in Ida sta bila pokopana na pozneje ukinjenem šmartinskem pokopališču v Stražišču pri Kranju, tako kot pred tem že Franovi starši, Gabrijela, roj. Jugovic, in Josip Wilfan, ter Franov starejši brat Pavel.

Josip Wilfan/Vilfan ml. (1878–1955) in Marija Šavnik (1879–1918)

Potem ko je bila prvim trem sinovom Gabrijele in Josipa Wilfana zagotovljena eksistenca v avstrijskih častniških krogih, je četrti in najmlajši sin Josip⁵⁸ (rojen v Trstu na ulici San Michele) lahko ustregel očetovi želji in študiral pravo. Tako bi sin kot pravnik lahko postal uradnik in kasneje dvorni svetnik, česar si je njegov oče želel že zase, a kot inženir tega ni mogel doseči. Josip je študij prava na Dunaju leta 1901 dejansko zaključil z doktoratom, a je očeta razočaral, ko se je odločil, da postane odvetnik, kar zopet

goslavije ugodili, a ni bilo tako, zato je že leta 1920 zaprosil za redno službo. V citiranem dopisu tako prosi, da se mu prizna okrog 14 let v vojni mornarici in 15 let v Evropski donavski komisiji ter upošteva okrog 5,5 leta, ko je bil brez službe. Redno službo je dobil šele leta 1925, nekaj let službovanja v avstrijski mornarici in pri Evropski donavski komisiji pa mu je bilo retroaktivno priznanih leta 1929. – Dokument št. 3634 z dne 1. julija 1931 mu po smrti kot pokojninsko osnovo vsega skupaj priznava le 23 let delovne dobe, zaradi česar je vdova prejela pokojnino, ki je bila za eno tretjino nižja od moževih prihodkov, ko je bil še živ in s katerimi so že tako težko shajali (AJ, fond 334, Ministarstvo inostranskih poslov Kraljevine Jugoslavije, fasc. 141, jedinica opisa 464, Personalni dosjeji, Fran Vilfan AJ-334-141-464). Vse to navajamo kot individualno ponazoritev, kako ostro sta v življenja sposobnih in nadvse prizadevnih državnih uradnikov zarezala prva svetovna vojna in razpad monarhije.

⁵⁸ Pelikan, *Josip Vilfan v parlamentu*; Bajc (ur.), *Josip Vilfan*.

*Josip Vilfan ml. oktobra 1927
(družinski arhiv Sergija Vilfana).*

ni omogočalo naziva »dvorni svetnik«. Po zaključku študija je bil praktikant na sodišču v Trstu, nato je prakso nadaljeval pri odvetniku Laginji v Pulju ter kasneje pri odvetnikih Pretnarju in Fillinichu v Trstu. Svojo odvetniško pisarno je odprl leta 1908.

Tudi Josip je bil poliglot. Zahvaljujoč šolanju in študiju v Trstu, Dubrovniku in na Dunaju je poleg slovensčine obvladal nemščino, italijanščino ter hrvaščino in srbsčino, izvrstno pa je znal tudi latinščino, staro grščino, angleščino (zasebne lekcije pri Jamesu Joyceu v Trstu in Pulju), francoščino ter kasneje v življenju tudi ruščino. Tako jezikovno kot glede znanja je bil zahteven do kolegov in družinskih članov.

Po vrnitvi v Trst leta 1904 se je Josip poleg odvetniškega dela vsestransko vključil v življenje slovenske in slovanske skupnosti ter sodeloval pri njenem političnem, gospodarskem, finančnem, kulturnem in telesnokulturnem (Sokol) vzponu, ki ga je nasilno prekinila prva svetovna vojna, potem ko je Trst postal italijanski, pa ga je hudo prizadel fašistični pritisk v dvajsetih in tridesetih letih prejšnjega stoletja ter za časa druge svetovne vojne. Vojna vihra in težki časi so se odrazili ne samo v Josipovem poklicnem, temveč tudi zasebnem življenju.

Otroci Marije, roj. Šavnik, in Josipa Vilfana ml. v začetku 20. let 20. stoletja: zadaj z leve stojijo Gabrijela (Jela), Joža in Janka, spredaj Draško (brani Ana Vilfan Vospernik).

Leta 1905 se je poročil s sestrično Marijo Šavnik (1879–1918), hčerjo Leopoldine in Karla Šavnika, iz Kranja. Odraslo dobo so dočakali trije njeni otroci: oblikovalka in kostumografinja Gabrijela (Jela; 1906–1998),⁵⁹ pravnik, politik in diplomat Joža (1908–1987)⁶⁰ ter zdravnik, profesor ginekologije in olimpijski plavalec Draško (1914–1996).⁶¹ Dve hčerki sta umrli v otroških letih: Janka (1910–1924) in Marija (1916–1917). Vsi otroci so bili rojeni v Narodnem domu v Trstu, kjer so živeli do materine prerane smrti zaradi španske gripe, nato pa pretežno pri starih starših v Kranju, kjer je imela posebno vlogo pri njihovi vzgoji materina sestra Anica Emmer, roj. Šavnik, in drugod (na primer na Dunaju, v Rimu in Ljubljani). Čeprav so bili zaradi Josipove vpetosti v delo otroci pogosto fizično ločeni od očeta, so se redno videvali, tudi v Trstu, ter ostali močno povezani. Bil je skrben oče in vpleten v vse pomembnejše odločitve.

Josip se je začel politično udeleževati leta 1906, pri 28 letih, kot tajnik liberalnega političnega društva Edinost in kasneje njegov predsednik, od leta 1910 do ukinitve Edinosti (ki jo je po novembru 1920 ne-

posredno podpirala vlada Kraljevine Jugoslavije) leta 1928. V tej vlogi in kot odvetnik je bil gonilna sila pri pripravah in zahtevah za revizijo avstrijskega ljudskega štetja leta 1910.⁶² Pozneje je rad pripovedoval, da so se Slovenci ob reviziji organizirali v različnih pisarnah, spremljali zakonodajo ter v tedanjem Trstu naštel kar 70.000 do 80.000 Slovencev (kot smo že omenili, je revizija priznala 58.000 Slovencev). Revizija popisa, ki so jo dosegli po pravni poti, je Josipu po lastnih besedah utrdila vero v pravno državo.

Kot politik se je sprva udeleževal v tržaškem mestnem svetu, nato pa dva mandata kot poslanec v rimskem parlamentu (1921–1928). Iz njegovih spisov in pism je razvidno, da je vseskozi verjel v institucijo države, ki mora zagotavljati pravice vsem državljanom, tudi manjšinam. V pozitivističnem zaupanju v črko zakona je večkrat osebno govoril z Mussolinijem in predal 13 spomenic, da bi dosegel boljši položaj za vse slovanske manjšine v Trstu, vendar je podcenjeval nevarnost fašizma in zaradi smrtne nevarnosti moral čez noč emigrirati na Dunaj. Marsikdo je v tistem in poznejšem času njegovo delovanje označil za pomembno in pogumno, vendar premilo, čeprav je z današnjega vidika še kako aktualno.⁶³ Za časa delovanja v italijanskem parlamentu se je vključil v Interparlamentarno unijo. Vseskozi je ohranil tudi tržaško odvetniško dejavnost. Zadnji njegov družabnik je bil Boris Furlan,⁶⁴ ki je vodil posle vse do prevzema novega odvetnika.⁶⁵ Josip je bil v tržaško odvetniško zbornico vpisan do leta 1930.

Vidno vlogo je imel tudi na področju slovenskega narodnega gospodarstva v Trstu, še posebej pri Hotelski delniški družbi Grljan-Miramar, Tržaški posojilnici in hranilnici (TPH) ter Jadranski banki, pa tudi pri Narodnem domu, ki je bil simbol⁶⁶ slovenske in tudi širše slovanske prisotnosti v Trstu. Izgradnja večnamenske prestižne palače po načrtih arhitekta Maksa Fabianija je bila edinstvena tudi v tedanjih evropskih okvirih; vključevala je hotel, kavarno, telovadnico, pisarne in stanovanja, imela je dvigala. Lastnica Narodnega doma, ki je bil dograjen leta 1904, je bila TPH.

Požig Narodnega doma 13. julija 1920 je bil hud udarec dotlej živahni vsestranski dejavnosti slovenske

⁶² Spomini dr. Josipa Vilfana, str. 179–180 in op. 14.

⁶³ Josip je pravno izobrazbo pridobil in se pravno udeleževal v intelektualno zelo plodnih časih avstro-ogrske monarhije, ki so po zaslugi številnih posameznikov botrovali razvoju prava na mnogih področjih po drugi svetovni vojni, tudi glede genocida in hudodelstva proti človeštvu. Avtorji Josipa opisujejo kot vizionarja, posebej na področju manjšinskega prava in razmišljanj o evropskem pravu, ter navajajo, da je zgodovina njegovim načelom pritrčila še le pol stoletja po njegovi smrti (Pelikan, Prerez življenja, str. 16–18).

⁶⁴ Verginella, Topografija, str. 102.

⁶⁵ V istih prostorih ima sedaj odvetniško pisarno tržaški odvetnik Peter Močnik. Od odprtja Vilfanove pisarne je odvetniška dejavnost neprekinjeno v rokah odvetnikov slovenske skupnosti; gre za najstarejšo tržaško odvetniško pisarno.

⁶⁶ Volk, Simbolni naboj, str. 101.

⁵⁹ Šelih et al., *Pozabljena polovica*, str. 440–442.

⁶⁰ Dr. Joža Vilfan.

⁶¹ Gorec, Vilfan, Draško.

Narodni dom v Trstu po požigu 13. julija 1920. Levo zgoraj ob vrhnjem nadstropju stavbe je Josipova hči Jela z zvezdico označila lego očetovega stanovanja in na zadnjo stran fotografije zapisala: »Stanovanje našega očeta dr. Josipa Vilfana je zaznamovano z zvezdico: 4 okna na trg (Piazza Caserma), 2 okni v ulico, ki se je imenovala takrat Via Galatti.« Tu so bili rojeni vsi Josipovi otroci in njegov nečak Sergij (družinski arhiv Sergija Vilfana).

in širše slovanske skupnosti ter družinska tragedija,⁶⁷ saj je zgorelo Vilfanovo stanovanje, torej vse imetje, bogata knjižnica ter akvareli Josipa starejšega, kakor tudi odvetniška pisarna v isti stavbi.⁶⁸ Tudi Josipove pisarniške prostore na sedanji ulici XXX Ottobre št. 13 (prej Via della Caserma), ki jih je leta 1915 skupaj s vsakom najel kot podružnico svoje pisarne in jih imenoval »pisarnica«, so fašisti razdeljali istega dne kot druge vitalne prostore slovenske skupnosti. Po požigu Narodnega doma je deloval le še v tej podružnici, kjer je občasno tudi bival. Vsi tedanji poskusi za povrnitev moralne in materialne škode so propadli. Spomin na požig in simbolni pomen Narodnega doma za (žal pogosto preveč razslojeno) slovensko skupnost

v Trstu pa ostajata živa tudi skoraj 100 let kasneje. 19. člen (Vrnitev nepremičnin) italijanskega Zaščitnega zakona o slovenski jezikovni manjšini št. 38/2001 med drugim predvideva, da se v poslopju Narodnega doma namestijo tudi kulturne in znanstvene ustanove slovenskega jezika, kar pa je bilo do sedaj le deloma uresničeno.

Po odhodu na Dunaj leta 1928 se je Josip posvetil kongresu, namenjenemu organiziranim narodnostnim skupinam v različnih evropskih državah, ali na kratko: Kongresu evropskih narodnosti. Med letoma 1925 in 1938 je bil predsednik tega gibanja. Navzlic vsem udarcem usode se je kot pravnik starega kova po lastnih besedah vedno zavzemal za sožitje med narodi. Zaradi priključitve Avstrije Nemčiji se je leta 1939 umaknil v Beograd, kjer je živel do smrti leta 1955.⁶⁹ Podobno kot njegov oče se je kot vdovec ponovno poročil, do smrti pa je ohranil stike tudi z nečakom Sergijem. Pokopan je v Ljubljani.

Prisotnost Wilfanov v Trstu se je končala po prvi svetovni vojni, dokončno leta 1928, ko je Josip emigriral na Dunaj. Vnuki, pravnuki in prapravnuki pristaniškega gradbenega inženirja Josipa Vilfana se prav tako kot potomci kranjskega lekarnarja Karla Šavnika večinoma čutijo Slovence. Nihče od njih ne živi več v Trstu, življenjska pot pa jih je poleg Slovenije odpeljala v različne evropske države, v ZDA ter tudi zopet v mornariške vode.⁷⁰ Tudi v četrti in peti generaciji sta živa spomin in povezanost s Trstom.

Nadaljnje družinske povezave

Seznam etničnih skupin, zastopanih v doslej predstavljenih pestrih družinskih vezeh, ki so se pletle okrog Trsta kot središča, bi lahko ob podrobnejšem pregledu še dopolnili z nadaljnjimi osebami, ki ponazarjajo živopisno strukturo prebivalstva tega mesta. Poleg že omenjene Judinje Rose Melanie Kohn, ki se je po smrti Gabrijele Jugovic poročila z vdovcem Josipom Wilfanom st., lahko omenimo prav tako priženjeno estonsko Rusinjo pravoslavne vere (vdovec Josip Vilfan ml. se je leta 1932 na Dunaju poročil z ločenko Jevgenijo/Eugenie [Ženjo] Ammende [1895–1963; roj. Sorokin v Talinu])⁷¹ in priženjenega Čeha v Kranju (najmlajša hči Leopoldine in Karla Šavnika, Anica [1893–1970], se je poročila z gradbenim inženirjem Františkom/Francem Emmerjem [1885–1968], ki je služboval v Kranju). Lahko bi naštevati še naprej.

Še bolj pester pa je bil krog oseb, s katerimi so zgoraj navedene družine imele tesne stike: družina Jeanrenaud je imela na primer slovensko kuharico. Njihov dober prijatelj, tržaški podjetnik, trgovec in

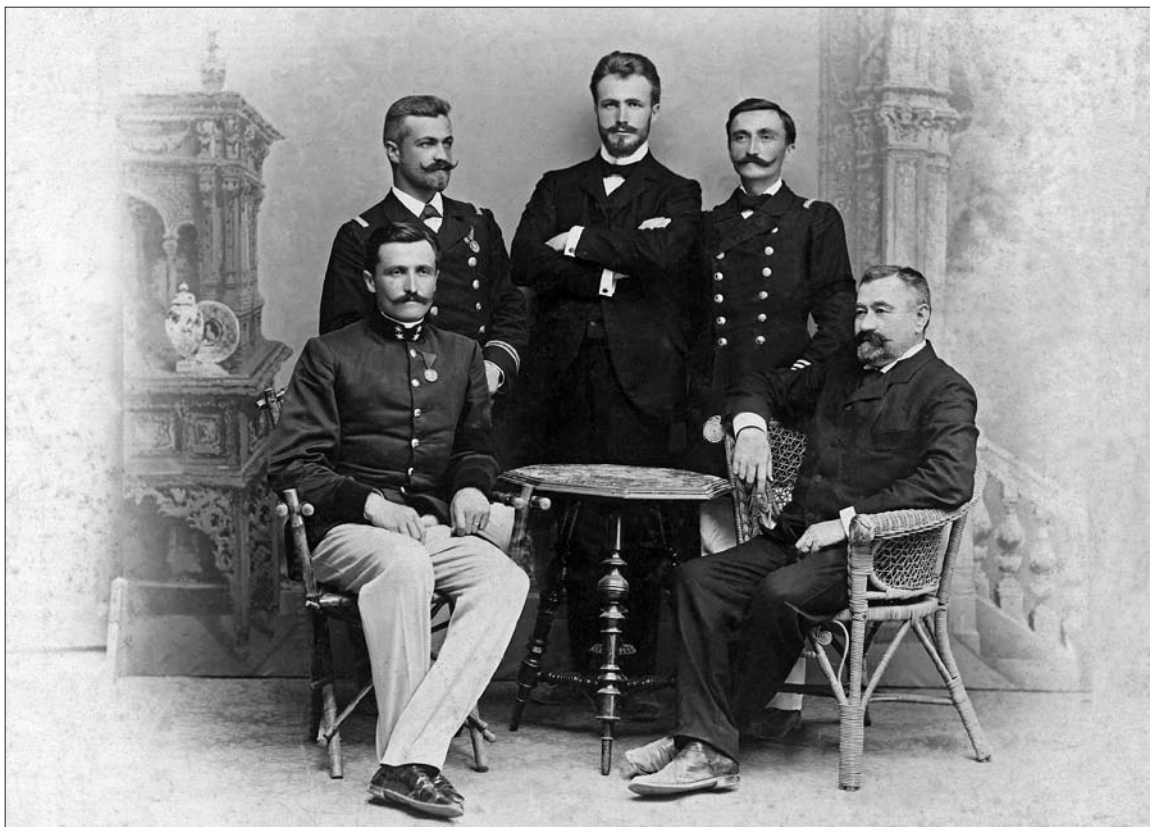
⁶⁷ Govor Josipa Vilfana na seji rimske zbornice 23. junija 1921 v osebni stvari proti poslancema Giunti in Pogatschnigu: »Pravijo ... da ste Vi na trgu Edinstva govorili govor, ki je pogljal množico, da je šla pred Hotel Balkan in ga napadla. Če je to res, moram priznati, da bi morda ne smel govoriti, ker v tisti hiši je bilo moje stanovanje, in tam so bili rojeni moji otroci. S tistim domom so zvezani moji najdražji spomini. Vi ste zažgali tisto hišo!« (Pelikan, *Josip Vilfan v parlamentu*, str. 281).

⁶⁸ Vilfan Vospernik, Spomini.

⁶⁹ Čermelj in Marušič, Vilfan (Wilfan) Josip. O njegovem arhivu: Vilfan, The Archives.

⁷⁰ »In famiglia tutti hanno la religione del mare«, lepo zapiše Elisabetta Rasy, *Una famiglia in pezzi*, str. 89.

⁷¹ Prim. Vilfan, Spomini na deda.

Bratje Wilfan z očetom leta 1900, pred Franovim odhodom na intervencijo proti »boksarjem« v Vzhodno Azijo. Z leve stojijo Fran, Josip in Alfons, sedita Pavel in oče Josip (družinski arhiv Sergija Vilfana).

Partija kroket v romunski Sulini avgusta 1918. Igrali so Franova hči Gabrijela (Jela) Wilfan in njen bratranec Anghel (Lulu) Frunzănescu (stojita na levi) ter Frana, Bebi, Gigica in Jeanette, kot je na zadnjo stran fotografije zapisala Jela (družinski arhiv Sergija Vilfana).

industrialec Ioannis/Johannes/Giovanni Economo, ki je bil po rodu Grk, je menda zase in za svoje dediče od papeža kupil (najverjetneje leta 1904) baronski naslov. Angelo Ara ugotavlja, da je bila jezikovna zmešnjava v tej družini še posebej izrazita, vendar prej izjema kot pravilo.⁷² Kot pa kaže naša študija, to v Trstu takrat ni bila redkost. Ioannisov sin, nekoliko posebni baron Constantin Alexander Economo (1876–1931),⁷³ sicer priznani psihiater, nevrolog in pilot, je bil leta 1903 poročna priča Frana Vilfana in Ide Jeanrenaud.⁷⁴ Constantinova soproga Eleonora Glaser (1888–1965), v Trstu rojena hči slovenskega jezikoslovca Karla Glaserja⁷⁵ in poljske plemkinje, se je od njega kmalu ločila in se v drugem zakonu poročila s hrvaškim politikom Stankom Šverljugo (1880–1958). V letih 1924–1934 je bila dvorna dama jugoslovanske kraljice Marije Karađorđević in se nastanila na Bledu, kjer je imel kralj Aleksander poletno rezidenco. Gospa Šverljuga si je vilo na Bledu dala prizidati po načrtih arhitekta Jožeta Plečnika.

Sklepi

Čeprav je bil namen te študije predstaviti do sedaj zbrane družinske podatke, želimo ob koncu v zvezi s predstavljenim vendarle podati nekaj splošnih hipotez in ugotovitev, ki so lahko izhodišče za nadaljnje raziskave:

1. Slovensko zgodovinopisje še ni dovolj raziskalo vloge slovenskega meščanstva v Trstu,⁷⁶ pa tudi meščanstva na splošno, saj časi temu niso bili naklonjeni.
2. Kaže se potreba po podrobni analizi družbeno-kulturnega vpliva medvojnega eksodusa slovenskih meščanov iz Trsta na Trst in matično Slovenijo.⁷⁷ Slovenci so igrali pomembno vlogo pri kulturnem in političnem, pa tudi pomorsko-trgovskem razvoju Trsta. Zaradi multikulturnega, kozmopolitskega vzdušja v Trstu do prve svetovne vojne lahko sklepamo, da so bili tudi slovenski meščani v Trstu bolj odprtega duha, poslovno drzni in politično pogumnejši od sodobnikov v Ljubljani.
3. Pogovorni jezik, ki ga navaja statistika, ne odraža dvo- ali večjezične realnosti krogov, ki so večinoma živeli v mestih. V statističnih tabelah so jezikovne skupine predstavljene ločeno, v vsakdanjem življenju pa so se pogosto pomešale v najrazličnejših kombinacijah, celo znotraj iste družine.
4. Pogovorni jezik družin se pogosto ravna po pogovornem jeziku žene/matere, pa čeprav so imeli moški pravico, da pri popisih prebivalstva samovoljno vnesejo podatek o pogovornem jeziku tudi za ženo in celo zaposlene.⁷⁸
5. Obravnavani zakonski pari potrjujejo ugotovljeni vzorec (Cergol Paradiž, Selišnik) porok za višje meščanske sloje v Ljubljani in Trstu: trgovci si večinoma izbirajo mlajše žene, ki bodo lahko pomagale pri prodaji; intelektualci si izbirajo partnerke svojih let, mlajše ali starejše le eno do dve leti.
6. Izobraženci se v jezikovno-nacionalnem pogledu redkeje asimilirajo kot trgovci, posebej tedaj, ko gre za asimilacijo z bolj uveljavljeno nacijo. Izobraženec si lažje privošč, da nastopa kot član manjšinske skupine ter se bo lažje odločil za takšno držo. Slovensko meščanstvo se v Trstu izkaže za element upora in ne bidermajerske apolitičnosti.
7. Posamezniki so se vzpenjali po družbeni lestvici s pomočjo premoženja svojih staršev, s priženjenim premoženjem, izobrazbo ter poklicem, v katerem so bili pogosto nadpovprečno uspešni, lojalni in ambiciozni. Zdi se, da se meščanom ugled in poklicni status pogosto zdita pomembnejša od plačila.
8. Trgovski, zavarovalniški in pomorski razcvet Trsta je pomenil priložnost, a tudi veliko tveganje. Marsikdo je v pretresih v začetku 20. stoletja izgubil vse. Opazno je, da vsaj v primeru družine Vilfan mesto Kranj z okolico kot mesto prednikov in sorodnikov ostaja pribežališče, kamor se v primeru ogroženosti zateče družina oziroma vsaj otroci. Tesne družinske vezi in medsebojna pomoč so bile temelj preživetja v časih visoke umrljivosti (otrok in mater), vojne, ujetništva in izgnanstva, finančnih zlomov in fašističnega požiga Narodnega doma.
9. Družbeni vzpon kmetov, ki so postali obrtniki ali trgovci (pri čemer ni nujno vedno šlo za vzpon

⁷² Ara in Magris, *Trst, obmejna identiteta*, str. 59.

⁷³ Pilleri, Economo von San Serff.

⁷⁴ Prepis poročnega lista v dosjeju Frana Vilfana v AJ, fond 334, Ministarstvo inostranskih poslov, Kraljevine Jugoslavije, fasc. 141, jedinica opisa 464, Personalni dosjeji, Fran Vilfan AJ-334-141-464.

⁷⁵ [http://www.shtajerci.si/osebe/glaser-karol-\(karel\)/222/](http://www.shtajerci.si/osebe/glaser-karol-(karel)/222/) [6. 9. 2019].

⁷⁶ Na odsotnost in nujnost tovrstnih raziskav, ki bi zaradi večje objektivnosti morale vključevati kar najbolj raznoliko gradivo, opozarja že Verginella, Družbeni vzpon.

⁷⁷ »Das Exil der Slowenen und Kroaten wurde in jüngster Zeit bisweilen als 'Exodus' bezeichnet, in Anlehnung an den Auszug von Italienern aus denselben Gebieten nach 1945. Die Bezeichnung war in der Zwischenkriegszeit, über die hier hauptsächlich zu berichten ist, unüblich. Die etwa 70.000 Angehörigen des slowenisch-kroatischen Exils im südslawischen Staat nannten sich 'Flüchtlinge' oder 'Emigranten'.« Citirano po: Wörsdörfer, Slowenische und kroatische Emigranten, str. 989.

⁷⁸ »Znano je, da so 'družinski poglavari' soprogam, nedoraslim otrokom in pogosto celo služinčadi brez njihovega privoljenja in kdaj tudi brez njihove vednosti pripisali svoj občevelni jezik« (Cergol Paradiž in Selišnik, Soproge).

v materialnem smislu), se je v obravnavanih primerih začel že pred sredino 18. stoletja. Odtlej se jasno kaže trend, da so se sinovi morda tudi spričo tveganj, ki jih je prinašala trgovina, raje odločali za intelektualni poklic ali častniško službo, kar pomeni določeno približevanje nekdanjemu razmeroma varnemu in lagodnemu rentniškemu življenju plemičev.⁷⁹ Razvoj nikdar ni šel v nasprotno smer. Intelektualni poklic je imel prednost pred častniškim, pri čemer je določeno vlogo gotovo igrala prej omenjena varščina ob poroki. Po drugi strani pa je bil vojaški častnik kot ženin zanimivejši kot izobraženec.⁸⁰

10. Od srede 18. stoletja so se vse omenjene družine gibale v meščanskih krogih, ne da bi kadar koli prešle v kmečke in le zelo redko v plemiške kroge. Švicarski družini sta sicer imeli svoj grb, toda živeli sta povsem meščansko. Vse obravnavane družine so živele v ožjem središču Trsta.
11. Meščanski element je – kar je že dolgo znano – izredno mobilni: najmočnejše izražena se zdi geografska mobilnost, sledi ji družbeno-socialna mobilnost, vendar večinoma v smislu bega s podeželja v mesto, in nato jezikovno-nacionalna mobilnost, pogosto vezana na službeno mesto in izbiro partnerja. Predstavljeni primer družinske zgodovine ni nikakršna izjema, še posebej kar zadeva hipotezo o mobilnosti. Meščani so bili bolj mobilni tudi zato, ker niso bili eksistencialno in poklicno vezani na zemljo, industrijski obrat ali morje (ribištvo).
12. Slovenske meščanske družine, ki smo jih tu obravnavali od srede 18. stoletja dalje, v poklicnem in gospodarskem pogledu ustrezajo splošnim vzorcem meščanstva in so enakopraven element multikulture tržaške družbe v svojem času. V tem primeru zgodovinski mit o Slovencih kot narodu tlačanov, kmetov in hlapcev, ki ga občasno ohranja tudi slovensko zgodovinopisje, ne ustreza realnemu stanju. To bi še jasneje poudarile nekatere družinske veje, ki so deloma že raziskane, a jih v tem prispevku nismo upoštevali.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

AJ – Arhiv Jugoslavije
fond 334, Ministarstvo inostranskih poslov Kraljevine Jugoslavije

Družinski arhiv Sergija Vilfana (zasebna last)
Biografski zapiski Sergija Vilfana o Josipu Wilfanu st. v rokopisu
Družinske fotografije in albumi
Oseba korespondenca družinskih članov
Osebnosti dokumenti, uradni izpiski iz krstnih in matičnih knjig ter drugi dokumenti družinskih članov
Osmrtnice in nekrologi za družinske člane
Rodovnik družin Jeanrenaud in Chenevière

ÖStA – Österreichisches Staatsarchiv
AVAFHKA – Allgemeines Verwaltungs-, Finanz- und Hofkammerarchiv
Verkehrsarchiv
Personalakten
KA – Kriegsarchiv
Conduitenlisten

LITERATURA

- Almanach für die k. u. k. Kriegsmarine* 22. Pola, Wien: Gerold & Komp., 1902.
- Andrejka, Rudolf: Polley Alojzij. *Slovenski biografski leksikon* VII. Ljubljana: SAZU, 1949, str. 438–439.
- Andrejka, Rudolf: Zaslužni slovenski upravni juristi. *Pol stoletja Društva »Pravnik«*. Spominska knjiga (ur. Rudolf Sajovic). Ljubljana: Društvo Pravniki, 1939, str. 80–150.
- Ara, Angelo in Claudio Magris: *Trst, obmejna identiteta* (prevedla Marija Luisa Cenda). Ljubljana: Studentska založba, 2001.
- Attlmayr, Ferdinand: *Der Krieg Österreichs in der Adria 1866*. Pola, Wien, 1906 (2. izdaja).
- Bade, Klaus J. (ur.): *Migration in Europa. Vom 17. Jahrhundert bis zur Gegenwart*. Paderborn: Ferdinand Schöningh; München: Wilhelm Fink, 2010.
- Bajc, Gorazd (ur.): *Josip Vilfan. Življenje in delo primorskega pravnika, narodnjaka in poslanca v rimskem parlamentu*. Koper: Univerza na Primorskem, ZRS Koper, Založba Annales, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, 2005 (Knjižnica Annales, 44).
- Bart, Jean: *Euroapolis*. București, 1933 (1. izdaja; francoski prevod Gabrielle Danoux l. 2016).
- Bergmann, H.: Vilfan (Wilfan) Fran (Franz). *Österreichisches Biographisches Lexikon (ÖBL)* 1815–1950, Bd. 15 (Lfg. 68). Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften, 2017, str. 279–280, https://www.biographien.ac.at/oeb/oebl_V/Vilfan_Fran_1874_1931.xml [dostop 6. 9. 2019].
- Blaznik, Payle: *Škofja Loka in loško gospostvo (973–1803)*. Škofja Loka: Muzejsko društvo Škofja Loka, 1973.
- Brix, Emil: *Umgangssprachen in Altösterreich zwischen Agitation und Assimilation. Die Sprachenstatistik in den zisleithanischen Volkszählungen 1880 bis 1910*.

⁷⁹ Prim. Vodopivec, Educated Elites.

⁸⁰ Vojaške službe so veljale za zanesljive: »Ma la guerra, più che la pace, era una certezza e costituiva un avvenire sicuro« (Rasy, *Famiglia in pezzi*, str. 82).

- Wien, 1982 (Veröffentlichungen der Kommission für Neuere Geschichte Österreichs, 72).
- Bruckmüller, Ernst (ur.): *Bürgertum in der Habsburgermonarchie*. Wien, Köln: Böhlau, 1990.
- Bruckmüller, Ernst: Nove raziskave zgodovine avstrijskega meščanstva. *Zgodovinski časopis* 45, št. 3, 1991, str. 369–91.
- Costa, Heinrich von: *Der Freihafen von Triest, Oesterreichs Hauptstapelplatz für den überseeischen Welthandel*. Wien: P. P. Mechitaristen Congregations-Buchdruckerei, 1838.
- Čermelj, Lavo: O ljudskem štetju v Trstu l. 1910. In memoriam dr. Josipa Vilfana. *Anali Jadranskega instituta* 2, 1958, str. 7–51.
- Čermelj, Lavoslav in Branko Marušič: Vilfan (Wilfan) Josip ml. *Slovenski biografski leksikon* XIII. Ljubljana: SAZU, 1982, str. 467–469.
- Dolžan Eržen, Tatjana in Helena Rant: *Sita. Zakladnica črtastih in karirastih vzorcev*. Kranj: Gorenjski muzej, 2007.
- Dr. Joža Vilfan, Partizan, politik in diplomat. Kromberk: Goriški muzej, 2009 (ponovna, razširjena izdaja 2018).
- Friš, Darko (ur.): *Od Maribora do Trsta: 1850–1914*, zbornik referatov. Maribor: Pedagoška fakulteta, 1998.
- Frunzănescu, Anghel: *Evoluția chestiunii agrare în România, Privire istorică – Aspecte Actuale – Tendințe*. București: 1939.
- Gorec, Sonja: Šavnik Pavel. *Slovenski biografski leksikon* XI. Ljubljana: SAZU, 1971, str. 590–591.
- Gorec, Sonja: Vilfan Draško. *Slovenski biografski leksikon* XIII. Ljubljana: SAZU, 1982, str. 464–465.
- Hahn, Sylvia: Österreich. *Migration in Europa. Vom 17. Jahrhundert bis zur Gegenwart* (ur. Klaus J. Bade et al.). Paderborn: Ferdinand Schöningh; München: Wilhelm Fink, 2010 (3. ponatis), str. 171–187.
- Historisch-biographisches Lexikon der Schweiz*, Band 4, s. v. Jeanrenaud. Neuenburg: Administration des Historisch-biografischen Lexikons der Schweiz, 1927, str. 393, http://biblio.unibe.ch/digibern/hist_bibliog_lexikon_schweiz/HBLS_band_04.pdf [dostop 6. 9. 2019].
- Kalc, Aleksej: *Tržaško prebivalstvo v 18. stoletju: pri seljevanje kot gibalno demografske rasti in družbenih sprememb*. Koper: Založba Annales, 2008.
- Kambič, Mirko: Dr. Janko Šavnik (1881–1915). *Kronika* 27, št. 3, 1979, str. 193–195.
- Kandler, Pietro: *Storia del Consiglio dei Patrizi di Trieste dall'anno 1382 all'anno 1809 con documenti*. Trieste: Tipografia del Lloyd Austriaco, 1858.
- Kobe-Arzenšek, Katarina: *Sitarstvo na Gorenjskem (Zgodovinski oris)*. Ljubljana: Tehniški muzej Slovenije, 1967 (Publikacije Tehniškega muzeja Slovenije, 13).
- Komelj, Miklavž: *Luč delfina*. Celovec: Wieser, 1991.
- Marchesetti, Hermann: *Die Erdumseglung S. M. Schiffes »Saida« in den Jahren 1890, 1891, 1892*. Wien: Carl Gerold's Sohn, 1894.
- Marinac, Bogdana: *Čez morje na nepoznani daljni vzhod. Potovanja pomorščakov avstrijske in avstro-ogrske vojne mornarice v Vzhodno Azijo*. Piran: Pomorski muzej, 2017.
- Mohorič, Ivan: *Bombažna predilnica in tkalnica v Tržiču. Nastanek, razvoj in delo 1885–1960*. Zgodovina obrti in industrije v Tržiču II. Tržič: Mestni muzej v Tržiču, 1960.
- Offentaler, E. in H. Bergmann: Vilfan (Wilfan) Josip (Josef). *Österreichisches Biographisches Lexikon* (ÖBL) 1815–1950, Bd. 15 (Lfg. 68). Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften, 2017, str. 280–281, https://www.biographien.ac.at/oeb1/oeb1_V/Vilfan_Josip_1838_1907.xml [dostop 6. 9. 2019].
- Österreichische Statistik I*. Wien: K. k. Statistische Central-Commission, 1882.
- Österreichische Statistik XXXII*. Wien: K. k. Statistische Central-Commission, 1892–1895.
- Pahor, Boris: *Mesto v zalivu*. Ljubljana: DZS, 2004.
- Pelikan, Egon: *Josip Vilfan v parlamentu. Discorsi parlamentari dell'on. Josip Vilfan*. Trst/Trieste: Krožek za družbena vprašanja »Virgil Šček«, 1997.
- Pelikan, Egon: Prerez življenja dr. Josipa Vilfana. *Josip Vilfan: Življenje in delo primorskega pravnika, narodnjaka in poslanca v Rimskem parlamentu* (ur. Gorazd Bajc). Koper: Založba Annales, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, 2005, str. 11–18.
- Pilleri, Georg: Economo von San Serff, Constantin Freiherr. *Neue Deutsche Biographie* 4, 1959, str. 306–307 [spletna različica] <https://www.deutsche-biographie.de/pnd118687751.html#ndbcontent> [dostop 6. 9. 2019].
- Plaschka, Richard G.: *Matrosen – Offiziere – Rebellen. Krisenkonfrontation zur See 1900–1918 II*. Wien, Köln, Graz: Böhlau, 1984 (Veröffentlichungen des Österreichischen Ost- und Südosteuropainstituts, 12).
- Pletikosić, Ivica: Revizije popisa prebivalstva Trsta iz leta 1910. *Annales. Series historia et sociologia* 16, št. 2, 2006, str. 477–482.
- Pozzetto, Marko et al. (ur.): *Narodni dom v Trstu 1904–1920*. Trst: Narodna in študijska knjižnica v Trstu, 1995.
- Prašelj, Nada: Šavnik Karel ml. *Slovenski biografski leksikon* XI. Ljubljana: SAZU, 1971, str. 589.
- Prašelj, Nada: Šavnik Karel st. *Slovenski biografski leksikon* XI. Ljubljana: SAZU, 1971, str. 589–590.
- Rasy, Elisabetta: *Famiglia in pezzi*. Milano: Mondadori, 2017.
- Rugale, Mariano in Miha Preinfalk: *Blagoslovljeni in prekleti, 1. del. Plemiške rodbine 19. in 20. stoletja na Slovenskem*. Ljubljana: Viharnik, 2010.
- Rustia, Peter: Iz poslanskega delovanja Josipa Vilfana. *Josip Vilfan: Življenje in delo primorskega pravnika, narodnjaka in poslanca v Rimskem parlamen-*

- tu (ur. Gorazd Bajc). Koper: Založba Annales, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, 2005, str. 41–50.
- Salvator, Ludwig: *Über den Durchstich der Landenge von Stagno*. Prag: von Heinr. Mercy Sohn, 1906.
- Schweizer, W. F.: Die Siebweberei in Stražišče. *Ciba Rundschau* 1, 1966, str. 24–31.
- Schweizer, W. F.: Textielhistorische Spenztochten in Slovenië. *Textielhistorische Bijdragen* 5, 1963, str. 142–156.
- Smolik, Marijan: Vilfan (Wilfan) Simon. *Slovenski biografski leksikon* XIII. Ljubljana: SAZU, 1982, str. 473–474.
- Spomini dr. Josipa Vilfana (Torzo). *Jadranski koledar 1980*. Trst: Založništvo tržaškega tiska, 1980, str. 168–188.
- Šelih, Alenka et al.: *Pozabljena polovica. Portreti žensk 19. in 20. stoletja na Slovenskem*. Ljubljana: Založba Tuma in SAZU, 2007.
- Štukl, France: *Knjiga hiš v Škofji Loki I*. Škofja Loka, Ljubljana: Zgodovinski arhiv, 1981.
- Verginella, Marta: Družbeni vzpon slovenske elite v Trstu. *Od Maribora do Trsta: 1850–1914*, zbornik referatov (ur. Darko Friš in Franc Rozman). Maribor: Pedagoška fakulteta, 1998, str. 69–76.
- Verginella, Marta: Topografija Vilfanove odvetniške pisarne. *Josip Vilfan: Življenje in delo primorskega pravnika, narodnjaka in poslanca v Rimskem parlamentu* (ur. Gorazd Bajc). Koper: Založba Annales, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, 2005, str. 93–104.
- Vilfan Vospernik, Ana: Spomini na dedka Jožo. *Dr. Joža Vilfan. Partizan, politik in diplomat*. Kromberk: Goriški muzej, 2009 (ponovna, razširjena izdaja 2018), str. 64–68.
- Vilfan, Jernej: Spomini na deda Josipa. *Josip Vilfan. Življenje in delo primorskega pravnika, narodnjaka in poslanca v rimskem parlamentu* (ur. Gorazd Bajc). Koper: Univerza na Primorskem, ZRS Koper, Založba Annales, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, 2005, str. 143–148 (Knjižnica Annales, 44).
- Vilfan, Sergij: The Archives of the President of the Congresses of European Nationalities. *Ethnic Groups Studies*. Ljubljana: SAZU, 1988, str. 59–62.
- Vilfan, Sergij: Vilfan (Wilfan) Fran. *Slovenski biografski leksikon* XIII. Ljubljana: SAZU, 1982, str. 465.
- Vilfan, Sergij: Vilfan (Wilfan) Josip st. *Slovenski biografski leksikon* XIII. Ljubljana: SAZU, 1982, str. 466–467.
- Vilfan, Sergij: Zur Struktur des triester Bürgerturns. Eine familiengeschichtliche Fallstudie. *Bürgertum in der Habsburgermonarchie* (ur. Ernst Bruckmüller et al.). Wien, Köln: Böhlau, 1990, str. 65–74.
- Vodopivec, Peter: Educated Elites in Slovene Regions before WWI – between National Aspirations and Political Conservatism. *The Role of Education and Universities in Modernization Processes in Central and South-Eastern European Countries in 19th and 20th Century* (ur. Peter Vodopivec in Aleš Gabrič). Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino in Zentrum für Soziale Innovation Wien – Avstrijski znanstveni institut v Ljubljani, 2011, str. 63–71.
- Volk, Sandi: Simbolni naboj slovenske reprezentančne palače. *Narodni dom v Trstu 1904–1920* (ur. Marko Pozzetto et al.). Trst: Narodna in študijska knjižnica v Trstu, 1995, str. 101–108.
- Wörsdörfer, Rolf: Slowenische und kroatische Emigranten aus den nach 1918 an Italien gefallenem Territorien in Jugoslawien. *Migration in Europa. Vom 17. Jahrhundert bis zur Gegenwart* (ur. Klaus J. Bade et al.). Paderborn: Ferdinand Schöningh, München: Wilhelm Fink, 2010, str. 989–991.
- Žontar, Josip: Platnarstvo in sitarstvo v loškem gospostvu v 18. stoletju. *Loški razgledi* 3, 1956, str. 89–102.
- Žontar, Josip: *Zgodovina mesta Kranja*. Ljubljana: Muzejsko društvo za Slovenijo, 1939.

SPLETNI VIRI

- [http://www.stajerci.si/osebe/glaser-karol-\(karel\)/222/](http://www.stajerci.si/osebe/glaser-karol-(karel)/222/) [dostop 6. 9. 2019]
- Cergol Paradiž, Ana in Irena Selišnik: Soproge slovenske elite v Ljubljani in Trstu, <http://ojs.inz.si/pnz/article/download/282/531?inline=1> [dostop 22. 8. 2019].

S U M M A R Y

Reflections on the composition of Trieste citizenry in the nineteenth and early twentieth centuries. A demonstration on the example of Sergij Vilfan's family history

The statistics of Austrian population censuses from 1880 and 1890 regarding the data on the predominant language of communication do not reflect the actual composition of the then Trieste citizenry, as they do not cover the multilingual communities and foreigners who settled and assimilated in the city. The statistics likewise fail to show the highly diverse contacts and interactions among different groups of the population that were drawn to Trieste by its maritime and economic prosperity after 1719 by discussing them as separate phenomena, even though they, in fact, were not. This is well illustrated by the

family history under examination, which draws on an article written by the legal historian Sergij Vilfan from 1990.

In the 1830s, the Swiss middle-class family Jeanrenaud – the spouses Charles Louis Jeanrenaud (1799–1871) and Luise-Marie, née Chenevière (1804–1888) – settled in Trieste as well. Their son Édouard (1840–1910) was a wholesale coffee distributor, married to Josephine, née Wemmer (1845–1933), of Sudeten-Friuli descent. Their seven adult children (two sons and five daughters) mostly chose their spouses in the local Trieste middle-class circles, but of different ethnic backgrounds. Both daughters-in-law were of Italian descent, and the sons-in-law of Slovenian-Austrian (Guido Polley), Romanian (Anghel Frunzănescu), German (Leonhard Rommel), Slovenian (Fran Wilfan), and Croatian origins (Josip Bach). While the last few Jeanrenauds still lived in Trieste in the years immediately after the Second World War, there are no living representatives of the family in the city today.

The presence of the Wilfan (later Vilfan) family took root in Trieste with the constructor Josip Wilfan (1838–1907) from Škofja Loka in 1869, when he accepted a job with Southern Railway and took part in the construction of the Trieste port and several other ports along the Adriatic coast. Before that, the family of his wife Gabrijela, née Jugovic (1842–1900) already lived in Trieste as Gabrijela's home city. Her father Franc Jugovic (1810–1877), a native of Kranj, he was a commodity trader in Trieste and later took over his father's-in-law sieve manufacturing company Anton Globočnik at Stražišče near Kranj.

Josip and Gabrijela Wilfan had four sons: the infantry officer Pavel (1869–1908), who never married and died at a relatively young age; the navy officer Alfons (1872–1938), who died childless; the navy officer and diplomat Fran (1874–1931), who in 1903 married Ida Jeanrenaud (1873–1954; the family's everyday communication was an interplay of several different languages – the Triestine dialect of Italian, German, French, and Slovenian); and the lawyer and politician Josip (1878–1955), an advocate of the rights of the Slovenian and Slavic communities in the Austro-Hungarian Monarchy and the Kingdom of Italy, who married Marija Šavnik (1879–1918) from Kranj. All Josip's children, too, were born in Trieste, where they spent part of their childhood and adolescence, as well as the youngest of Fran's children, the legal historian Sergij (1919–1996). The arson of the Slovenian Cultural Centre in 1920 also destroyed Josip's home, the birthplace of his children and a nephew, all his property and his law firm. The Vilfan's presence in Trieste came to an end after the First World War and definitively in 1928, when Josip, a member of the pro-Slovenian political elite, emigrated overnight to Vienna in the face of Fascist pressure.

In occupational and economic terms, as well as

in view of their cultural habitus, the presented Slovenian middle-class families of Vilfan, Jugovic, and Šavnik lived in conformity with the overall middle-class patterns of their time, with their representatives forming a socially equivalent part of the ethnically mixed and intertwined Trieste citizenry, in contradiction to the tendentious presentations of some Italian historians claiming that Slovenes only inhabited villages in Trieste's hinterlands.

R I A S S U N T O

Struttura della borghesia triestina nel XIX e all'inizio del XX secolo. Esempio della storia familiare di Sergij Vilfan

I dati statistici ottenuti dai censimenti austriaci del 1880 e del 1890, con i relativi dati sulla lingua parlata dominante, non riflettono la reale struttura della borghesia triestina di quei tempi perché non tengono conto delle cerchie multilingue e degli stranieri che si stabilirono in città e assimilarono. Le statistiche, inoltre, non mostrano l'ampia varietà di contatti e intrecci tra i più diversi gruppi della popolazione, attratta dal boom marittimo ed economico di Trieste seguito al 1719. Essi furono trattati separatamente, sebbene in realtà non lo fossero. Ne possiamo cogliere una bellissima illustrazione dalla storia della famiglia in questione, basata su un articolo del 1990 dello storico-giurista Sergij Vilfan.

A partire dagli anni '30 del secolo XIX, era presente a Trieste (1804–1888) la famiglia borghese svizzera Jeanrenaud – ovvero i coniugi Charles Louis Jeanrenaud (1799–1871) e Luise-Marie, nata Chenevière. Il loro figlio Édouard (1840–1910) era un grossista di caffè a Trieste ed era sposato con Josephine, nata Wemmer (1845–1933), di origine friulana-sudetica. I loro sette figli adulti (2 figli e 5 figlie) scelsero i loro coniugi principalmente nei circoli borghesi di Trieste, ma di origine etnica diversa. Entrambe le nuore erano di origine italiana, mentre i generi erano di origine sloveno-austriaca (Guido Polley), rumena (Anghel Frunzănescu), tedesca (Leonhard Rommel), slovena (Fran Wilfan) e croata (Josip Bach). Gli ultimi e pochi rappresentanti della famiglia Jeanrenaud vissero a Trieste ancora negli anni successivi alla seconda guerra mondiale ma oggi non ci sono più.

La presenza della famiglia Wilfan (in seguito Vilfan) a Trieste iniziò nel 1869 con il costruttore Josip Wilfan (1838–1907) di Škofja Loka, quando egli accettò un lavoro presso le ferrovie meridionali e partecipò alla costruzione del porto di Trieste e di altri porti nell'Adriatico. Prima di ciò viveva già a Trieste la famiglia di sua moglie Gabrijela, nata Jugovic (1842–1900), che nacque proprio a Trieste. Suo padre, Franc Jugovic (1810–1877), originario di Kranj,

faceva il commerciante a Trieste e in seguito rilevò dal suocero la ditta Anton Globočnik che fabbricava setacci a Stražišče vicino a Kranj.

I coniugi Josip e Gabrijela Wilfan ebbero quattro figli: Pavel (1869–1908), ufficiale di fanteria, che rimase celibe e morì relativamente giovane, Alfons (1872–1938), ufficiale della marina, che non ebbe discendenti, Fran (1874–1931), ufficiale della marina e diplomatico, che nel 1903 sposò Ida Jeanrenaud (1873–1954; diverse lingue erano usate simultaneamente nella loro comunicazione familiare quotidiana – il dialetto triestino italiano, il tedesco, il francese e lo sloveno), e Josip (1878–1955), avvocato e politico, fautore dei diritti delle comunità slovene e slave nella monarchia e nel regno d'Italia, che sposò Marija Šavnik (1879–1918) di Kranj. Tutti i figli di Josip nacquero a Trieste, vissero lì durante la loro infanzia e adolescenza, così come il figlio più giovane di Fran, lo

storico-giurista Sergij (1919–1996). Nel rogo del Narodni dom, la Casa del popolo, nel 1920, fu incendiata la casa di Josip, dove nacquero i suoi figli e un nipote, tutti i suoi beni e il suo studio legale. La presenza dei Wilfan a Trieste terminò dopo la prima guerra mondiale, precisamente nel 1928, quando a causa delle pressioni fasciste Josip emigrò a Vienna come parte dell'élite politica di orientamento sloveno.

Le famiglie borghesi slovene presentate, i Wilfan, gli Jugovic e gli Šavnik, dal punto di vista professionale ed economico e considerando il loro habitus culturale, corrispondono ai modelli generali della borghesia del loro tempo. I rappresentanti di queste famiglie furono socialmente equivalenti alla borghesia triestina etnicamente mista e intrecciata, il che contraddice le rappresentazioni tendenziose di alcuni storici italiani, i quali sostengono che gli sloveni vivevano solo nei villaggi dell'entroterra di Trieste.

Shema sorodstvenih povezav oseb, omenjenih v besedilu, je namenjena lažji orientaciji v množici imen. Popolni rodovnik bi bil seveda precej obsežnejši, predvsem v mlajših generacijah, ki na tem mestu niso predstavljene. (sestavila Veronika Pflaum)

